Anul I-iŭ, N-rele 7 și 8. Iulie-August 1915.

REVISTA ISTORICĂ

= Dări de seamă, =
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL MAĬ MULTOR SPECIALIȘTĬ.

BUCUREȘTĬ
EDITURA CASEĬ ȘCOALELOR
1915

www.dacoromanica.ro

SUMARIUL:

I. *N. Iorga:* „Ciubăr-Vodă". — *D. Furtună:* Înființarea tîrgului Săveni. — *A. M. Nour:* Notele consului engles Blutte asupra Principatelor (Din Cazania „bătrînului" I. G. Gorjan pe anul 1856).

II. DOCUMENTE: I. O scrisoare a fostului Mitropolit muntean Grigorie către urmașul său omonim pentru așezarea ca episcop de Rîmnic a lui Chesarie. — II. Scrisori din 1821. — III. Un act privitor la tîrgul Drăgușeni (Covurluiu). — IV. O însemnare a manuscriptelor păstrate de C. Diaconovici-Loga. — V. Scrisoarea lui Guizot către Vodă Bibescu.

III. DĂRI DE SEAMĂ: *D. Russo*, Cronica Ghiculeștilor, un nou letopiseț al Moldovei (1695-1754). — *Gh. Zagoriț*, Tîrguri și orașe între Buzău, Tîrgoviște și București. — *J. Holland Rose*, The origins of the war. — *I. D. Protopopescu*, Germania și rezbelul european. — *Al. T. Dumitrescu*, „Trîmbița românească", manifest public, etc., compus în versuri și tipărit la 1769 de Ienăchiță Văcărescu. — *C. I. Băicoianu*, Dunărea, privire istorică, economică și politică. — *Alexandru A. Vasilescu*, Urmașii lui Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad-Țepeș (1418-56), I. De la moartea lui Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Dracul (1418-1437). — *N. Bănescu*, Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu. — *Dr. Ștefan Rudnyckyj*, Ucraina și poporul ucrain. — Les Allemands destructeurs de cathédrales et des trésors du passé. — *C. Moisil* Peceți. — *D. Furtună*, Ion Creangă, cuvinte și mărturii cu prilejul împliniri a 25 de ani de la moartea sa. — *A. Metroniu.* Dl. Dobrogeanu-Gherea și imperiatviul nostru național, replică la broșura: Războiu sau neutralitate. — *Alex. Lăpădatu*, Mihai-Vodă Viteazul. — *N. Bănescu*, Die Entwickelung des griechischen Futurums von der frühbyzantinischen Zeit bis zur Gegenwart.

IV. † Paul Viollet.

V. CRONICĂ de *N. I.*

Manuscriptele se trimet d-lui N. Iorga, Vălenii-de-Munte (Prahova).

Administrația: Vălenii-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc".

Un n-r 30 de bani; abonamentul anual 3.50; pentru străinătate 50 de bani n-rul; abonamentul 6 lei.

Pentru cărțile despre care se fac recensii care le recomandă se poate reținea gratuit, după dorință, anunciul pe copertă.

Pentru studenți, prețul în jumătate, direct de la administrație.

www.dacoromanica.ro

Anul I-iŭ, N-rele 7-8. BUCUREȘTĬ. Iulie-August 1915.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRĬ DE SEAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR, de N. IORGA

„CIUBĂR-VODĂ.“

Primim următoarea scrisoare:

„Dolheștĭ-Fălciiŭ, 1915, Iunie 19.

Stimate domnule Iorga,

Încurajat de bunăvoința d-voastră din trecut, îmĭ ieaŭ din noŭ îndrăzneala de a vă ruga să vă spuneți cuvîntul d-voastră asupra uneĭ chestiunĭ istorice, și anume:

Doresc să știŭ părerea d-voastră relativ la *Ciubăr-Vodă,* bine înțeles că din punct de vedere istoric.

Am găsit în cîteva locurĭ vorbindu-se de el: în unele ca de o persoană legendară, în altele ca de un Domn. Un istoric, Mandinescu, în Istoria evuluĭ mediu din 1871 îl fixează că a domnit după Petru (II) și înnainte de Alexandru, iar d. Xenopol îl identifică cu generalul ungur *Ciupor.*

Oare din *Ciupor* poporul să ni fi dat pe *Ciubăr?*

D-voastră vă uniți cu ultima identificare, saŭ aveți altă părere asupra persoaneĭ care să fi dat acest nume?

Să nu fi fost oare porecla unuĭ Domn moldovean care să fi pus o dare nouă pe producțiunea viilor, și anume pe numărul de *ciubere de poamă,* de unde și porecla de Ciubăr-Vodă? Eŭ aș bănui așa ceva.

V'aș maĭ rugà ca pe lîngă părerile d-voastră să fițĭ așa de bun și să-mĭ maĭ indicați locurĭ unde aș putea găsi vorbindu-se de acest Ciubăr-Vodă.

În graiul zilnic maĭ avem între altele și expresia: „De pe vremea luĭ Papură-Vodă“. Dar oare acest Papură-Vodă cine să fi fost? Oare tradiția nu ni-a păstrat porecla unuĭ Domn anonim supt care se va fi întîmplat vre-o secetă așa de mare, încît oameniĭ să fi mîncat rădăcinĭ de papură? Am auzit de la bătrînĭ povestind despre asemenea timpurĭ de secetă, de sigur auzite de la alțĭ bătrînĭ. Care să fi fost

www.dacoromanica.ro

oare acel Domnitor moldovean? De sigur că evenimentul nenorocit i-a dat această poreclă, ca și lui *Ștefan al V-lea Lăcustă.*

Întreb de acestea fiindcă mi-a plăcut încă din Seminariu studiul istorieĭ, pe care nu l-am părăsit nicĭ acum și cetesc cu plăcere tot ce privește acest studiu. Am un frumos mic muzeŭ de antichităț̆ĭ, adunate din Dobrogea pe cînd eram preot acolo, în care, după venirea aicĭ, și trecutul nostru românesc e bine represintat prin documente răzășeștĭ și obiecte bisericeștĭ, tipărituri vechĭ, manuscripte (cărț̆ĭ), etc.

Nădăjduiesc că-mĭ veț̆ĭ da răspunsul asupra acestor două chestiunĭ, pentru care vă mulțumesc maĭ d'innainte, salutîndu-vă cu tot respectul.

Economul V. Ursăcescu."

Iată și răspunsul:

„Ciubăr-Vodă" apare în vechile Anale de la Putna, scrise pentru Ștefan-cel-Mare, — dar nu și în cele de la Bistrița, scrise pentru urmașiĭ luĭ Alexandru-cel-Bun, zi de zi, — după Petru-Vodă Alexandrovicĭ și înnainte de Alexăndrel, prin urmare pe la 1450, cu arătarea că a domnit „două lunĭ".

O întrebare întăiŭ: de ce letopisețul de la Bistrița nu-l pune? Era el oare din altă viță decît a luĭ Alexandru-cel-Bun, pe care călugărul o urmărește?

Nu, dar acest călugăr se ține numaĭ de descendența, legitimă, a luĭ Ilie: Roman și Alexăndrel, iar, pe urmă, s'a trecut, de altcineva, la Ștefan-cel-Mare[1]. „Ciubăr" n'avea însă a face cu această linie.

Dar pomenirea luĭ „Ciubăr" în letopisețul de la Putna, așa cum el apare 'n forma definitivă, publicată de d. I. Bogdan, în „Vechile cronice până la Ureche", e decisivă. *A fost Domn, a stăpînit două lunĭ și era din neamul luĭ Alexandru-cel-Bun,* căcĭ nicĭ vorbă nu poate fi de primirea unuĭ aventurier într'o cronică așa de strict legitimistă încît ignorează pe Iurg Coriatovicĭ Ruteanul, de și înrudit cu neamul Domnilor noștri. Însemnările acestea sînt doar *după pomelnice,* și în ele se cuprinde decĭ Ciubăr-Vodă ca și Petru, înnainte de el, iar, după dînsul, Alexandru.

Numele e scris Ciubîrŭ, dar și Czuber și Czubeć în Cronica moldo-

[1] V. Iorga, *Istoria literaturiĭ romîne în secolul al XVIII-lea,* II, pp. 532-4.

www.dacoromanica.ro

polonă, tradusă după alt original și, într'o cronică rusească ce dă și pe Domniĭ noștri (Bogdan, *l. c.*, p. 248): Ciupelŭ (altă versiune are Ciubăr). Să notăm că *forma din Cronica rusească datează din vremea căsătorieĭ Eleneĭ fiiceĭ luĭ Ștefan-cel-Mare cu un prinț moscovit și că deci ea poate cuprinde lecțiuni superioare acelora din celelalte versiuni ale analelor, aflătoare într'un manuscript din a doua jumătate a veaculuĭ al XVI-lea.*

Să adăugim că pentru Ureche, care a prefăcut în românește aceste Anale, e vorba de „un Ciubăr-Vodă" pe care l-a găsit și în așa-numitul „leatopisăț latinesc", o formă latină veche a acelorași anale. Nu se încearcă nicĭo identificare[1].

Engel, care reproduce dintr'o traducere latină a adausuluĭ luĭ Miron Costin notița că „după o cronică polonă, el" (și nu Petru Aron) „ar fi unit cele două Domniĭ (a Basarabieĭ și a Moldoveĭ!)" *(Geschichte der Moldau,* p. 128; cf. *Literatur,* p. 68), încearcă identificarea: „Pot să risc aicĭ numaĭ o *presupunere.* Era poate *un comandant ungur Csupor,* care ar fi ajutat pe Petru să fie așezat în Moldova și după moartea luĭ ar fi tras Domnia la sine" („Ich kann hier nur eine *Vermuthung* wagen. Es war vielleicht *ein ungrischer Feldherr Csupor,* der den Peter in die Moldau mit einsetzen geholfen und der nach dessen Tode die Herrschaft an sich gebracht"; sublinierile sînt ale luĭ Engel). El n'avea nicĭo probă, *nicĭ nu găsise măcar pe un Csupor în această vreme.*

Era un mijloc de a înlătura greutatea. Cine să se oprească la piedeca, decisivă, că boieriĭ n'ar fi primit pe un comandant ungur, dacă acesta ar fi îndrăznit a se face Voevod, că, de s'ar fi întîmplat lucrul, izvoarele ungurești ar vui de dînsul, că nicĭ într'un cas cronica, așa de scrupuloasă, din punct de vedere dinastic, a luĭ Ștefan-cel-Mare nu i-ar fi înregistrat miserabila Domnie de două luni!

Cînd Alecsandri introduse anacronic pe Ciubăr în piesa „Despot-Vodă", după ce Stamati, poetul basarabean, îĭ cîntase peirea prin șoareciĭ cari l-aŭ mîncat (o simplă glumă; cf. însă Gaster, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie,* an. I, vol. II, p. 185 și urm.), A. Papadopol-Calimah scrise asupra *adevăratuluĭ* Ciubăr un articol destul de lung în *Convorbirile literare,* XVI, p. 249 și urm., puindu-l alăturĭ cu Voevozĭ din alte locurĭ și cu tipurile

[1] V. ediția d-luĭ I. N. Popovicĭ, *Chronique de Gligorie Ureche,* București 1911, p. 29.

www.dacoromanica.ro

fabuloase din născocita Cronică a lui Huru. Nimic nu se adauge la cunoștințile, catalogate de dînsul, ale aceluĭ moment.

Dar el răspinge ideia că ar putea fi vorba de „generalul Csupor", în care Șincaĭ vedea pe *Voevodul ardelean*, și *contemporan*, *Nicolae* Csupor.

Și avea dreptate. Nicolae Csupor *a fost* Voevod al Ardealuluĭ, dar abia în 1467-8, supt regele Matiaș, cînd el luă parte la năvălirea în Moldova și primi „șepte rănĭ de moarte" în lupta de la Baia. D. Veress a publicat, după „Codex diplomaticus familiae Teleki", în „Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia" (Budapesta 1914, pp. 3-5), actul de răsplătire, datat 23 Mart 1468, a acestor servicĭi.

Atunci? Vom isprăvi, ca Papadopol-Calimah, cu mențiunea croniceĭ?

Nu, ci trăgînd din ea siguranța că avem a face cu un Romîn, care pretindea o coborîre, *admisă de ceĭlalțĭ*, din Ștefan-cel-Mare, vom maĭ adăugi, tot după faptul că-l menționează cronica, altă siguranță: că *nu e aicĭ o poreclă*, ci *un nume*, dacă nu un nume de botez (ar fi pus cronica oficială un nume satiric?!).

Dar găsim la 1451, și anume într'un act inedit din 31 Iulie 1451, dat de Bogdan-Vodă în Roman, pe **Postelnicul Ciope** (genetivul: Ciopi). El dispare îndată.

În Septembre al aceluiașĭ an nu-l maĭ avem, de și păr. Orest Popescul a publicat un document de la acelașĭ Bogdan-Vodă cu această dată (V. Pîrvan, *Alexăndrel-Vodă și Bogdan-Vodă*, Bucureștĭ 1904, p. 119; cf. p. 110).

Acesta e, aproape neîndoielnic, Domnul din letopiseț. Ciope a dat Ciopel, Cioper, și chiar Ciopîr, Ciobîr; iar ιω și ιο, *io* și *iu*, se pot confunda cu cea maĭ mare ușurință. Cît privește acest nume el înseamnă... Dracul. Nu e de mirare pe o vreme cînd alțiĭ se numesc Colțul, Piscul, Piticul, Oțel și Gaură. Întîlnim de altfel la 1457 — *o singură dată* — ca pîrcălab de Neamț al luĭ Ștefan-cel-Mare pe un Ciopeiŭ[1] *(genetivul: Ciopeia)* care numaĭ cu greŭ ar putea fi același cu boierul din 1451 al tatăluĭ săŭ Bogdan (maĭ curînd, prin diminutiv, — cf. grindeiŭ, coteiŭ, etc. —, s'ar recunoaște fiul săŭ).

[1] Bogdan, *Documentele luĭ Ștefan-cel-Mare*, I, p. 4.

www.dacoromanica.ro

Aceasta o putem răspunde părinteluĭ. Nu e un nume popular ca „Papură-Vodă“ pentru cine ştie ce Voevod poreclit astfel, orĭ ca Lăcustă, pentru Ştefan-Vodă de la 1538, orĭ altele asemenea, ci, cum am spus, un nume real, pe care posesorul său în două luni n'a avut cînd să-l schimbe cu vre unul din numele domneştĭ impuse de tradiţie. **N. Iorga.**

Înfiinţarea tîrgului Săvenĭ.

În scrierea d-luĭ Schwarzfeld, analisată de curînd în cuprinsul acesteĭ reviste[1], se vorbeşte în treacăt şi despre tîrgul Săvenĭ (în Dorohoiŭ). Pentru că trebuie să cunoaştem exact data şi împrejurările înfiinţărĭĭ tîrgurilor noastre, dăm şi noĭ ştirile ce urmează, în această privinţă, referitoare la Săvenĭ.

Observăm, maĭ întăiŭ, că autorul citat (*Din istoria Evreilor*, Bucureştĭ 1914) nu reuşeşte să ni dea fapte positive, ci, conform scopuluĭ său, maĭ mult interpretează unele ştirĭ îndoielnice. Astfel (p. 57) afirmă că Săvenĭĭ s'aŭ întemeiat supt Ioniţă Sturza; apoĭ, după un dicţionar geografic al Dorohoiuluĭ — destul de îndoielnic —, pune această întemeiere „cu mult înnainte de 1816“, cînd s'ar fi dat un hrisov de la Vodă Scarlat Calimachi (p. 59). Lucrul trebuie restabilit aşa cum este. Căcĭ, altfel, nu ar fi exclusă putinţa de a se popularisa şi explicaţiĭ ca aceia pe care o daŭ de obiceiŭ Evreiĭ din Săvenĭ, cari spun—ştie oare d. Schwarzfeld?— că originea tîrguluĭ stă în numirea luniĭ ebraice.... *Sivan* (=Maiŭ, Iunie).

Din arhiva Primărieĭ locale dăm prin urmare aicĭ actul de fundaţie a tîrguluĭ. Iată acest act, cu data de 4 August 1818, iscălit de Scarlat-Vodă Callimachi:

Cu mila luĭ Dumnezeŭ, noĭ Scarlat Alixandru Calimah Vv., Domn ţărĭĭ Moldavieĭ.

Pretutindene lucrarea alijverişuluĭ este o mijlocire în care stă temeiul cel maĭ cu de-adinsul a fericireĭ noroadelor. De vreme ce prin aceasta, nu numaĭ locuitoriĭ de obştie, avînd chipul de a pitrece cele agonisite prin stradanie şi sudoare feţeĭ, află preţul cel cuviincios al ostenelelor lor, dar şi ocîrmuire, precum şi toată obştia celorlalte stărĭ, să agiută, să înlesneşte în toate cele de trebuinţă, pentru ca

[1] V. *Revista Istorică*, I, p. 85 şi urm.

www.dacoromanica.ro

să se sprijinească şi să înmulţască şi folosinţele acele care preste tot alcătuesc slava, cinste şi fericire cea de săvîrşit a noroduluĭ şi a ţărĭi, Domnia Mea, luînd aminte asupra arătărĭi ce ni-aŭ făcut Luminata Domniţa Efrosina Mavrogheni că la moşia Săvenĭ de la Ţinutul Dorohoiuluĭ, ce o are Luminarea Sa cumpărată vecĭnică prin mezat, iaste loc cu toate îndămănările cuviincioase pentru adunarea de iarmaroace, şi că la un loc ca acela maĭ vîrtos urmează a fi şi pentru satele împregiuraşe de multă înlesnire de a să face adunărĭ de iarmaroace spre a-şĭ săvîrşi trebuincioasele alijverişurĭ, am socotit şi, găsind cerirea aceasta a Luminărĭi Sale, nu numaĭ cu cale şi cu cuviinţă, dar şi de trebuinţă pentru înlesnirea de obştie a alijverişuluĭ locuitorilor,

Iată, prin acest al nostru domnesc hrisov, hotărîm şi orănduim ca să se facă la numita moşie douăsprezece adunărĭ de iarmaroace pe an, adică: la Dumineca-Mare, la Simpetru, la Sf. Ilie, Iulie 20, la Sf. Mărie-Mare, Avgust 15, la Sf. Mărie-Mică, Sept. 8, la Vinerea-Mare, Oct. 14, la Vovidenie, Noemvrie 21, la Sf. Ignatie, Dechemvrie 20, la Stratenie, Fevruarie 2, la Sf. Teodor, la a patra Duminecă din postul mare şi la Sf. Gheorghie, April 23, şi afară de aceste iarmaroace hotărîm ca să se facă şi zi de tîrg pe toată săptămîna, Dumineca,—la care iarmaroace şi zile de tîrg să fie slobod orĭcine de a merge ca să-şĭ facă alijverişul trebuincios, orĭ cu ce vor avea, fără nicĭo supărare de spre nimenea şi fără nicĭo oprire—, dînd Luminarea Sa de-apururea, pe lîngă locul însemnat pentru adunarea iarmaroacelor, şi locul trebuincios de imaş pentru păşunarea vitelor lor, în vremea ţinerĭi iarmaroacelor i a zilelor de tîrg, precum şi înlesnirea adăpătorĭi şi alte îndămănărĭ cuviincioase spre nesupărarea locuitorilor asupra urmărĭi alijverişurilor.

Pentru ca să aibă însă şi Luminarea Sa oareşcare folosinţă din iarmaroacele arătate şi zilele de tîrg, îĭ facem vecĭnică danie vinitul mortasipieĭ de la toate vitele ce să vor vinde la aceste iarmaroace i zile de tîrg pe moşia Luminărĭi Sale, care venit să-l iea după hotărîrea condicеĭ ce iaste în Vistierie cu pecetea gospod, adică: cîte douăzecĭ şi patru banĭ noĭ de toată vita mare, boŭ, vacă, cal şi iapă, ce să va vinde, luîndu-l acest vinit în giumătate de la vînzătoriŭ şi în giumătate de la cumpărătoriŭ, fără să să supere cineva cît de puţin maĭ mult în protiva hotărîreĭ aceştia.

Deosebit hotărîm ca, găsindu-şĭ Luminarea Sa şi cincĭsprezece liude din oamenĭ streinĭ, fără bir, să-ĭ aibă slugĭ pentru înlesnirea căuta-

www.dacoromanica.ro

tuluĭ moşieĭ aceşteia, aparaţĭ fiind în toată vremea de birul Vistieriei şi de toate alte dări şi havalèle ce vor fi asupra altor locuitorĭ aĭ ţerii. Găsindu-ĭ însă aceştĭ oamenĭ, îĭ va face cunoscuţĭ Vistieriei pentru ca să rămîe în deplină aparare şi ocrotire. Iar, pe lîngă aceste, hotărîm ca şi douăzecĭ dughenĭ ce le are făcute Luminarea Sa pe această moşie să fie scutite de banĭ agiutorinţeĭ şi de toate alte orĭce angării, precum şi douăzecĭ oamenĭ ce vor fi la aceste dughenĭ, fiind din oameniĭ slobozĭ şi fără amestec de bir, să fie scutiţĭ de birul Vistieriei şi de toate alte dări şi havalèle.

Poroncim dar Domnia Mea domniilor voastre dregătorĭ aĭ Ţinutuluĭ ca, urmînd întocma hotărîreĭ hrisovuluĭ acestuia pentru orînduirea iarmaroacelor însemnate şi a zilelor de tîrg, spre înştiinţarea de obştie, atît a locuitorilor, cît şi a neguţitorilor, pentru ca fieştecine să margă cu vite şi orĭce alta să-şĭ facă alĭjverişul trebuincios, înnoind de-apururea publicarisirea şi făcînd toată îndemnarea cuviincioasă locuitorilor spre a să aduce în urmare şi în obicĭnuinţă iarmaroacele aceste şi zilele de tîrg; iar pe ceĭ din urma noastră luminaţĭ Domnĭ, fraţiĭ noştri, cariĭ din Pronia cerească să vor ocîrmui (sic) *întru ocîrmuirea ţărĭĭ aceştei, poftim, nu numaĭ să nu strice aceste de maĭ sus hotărîte, ci maĭ vîrtos să le întărească şi să le păzască pentru a Domniilor Sale nesfîrşită pomenire.*

S'aŭ scris la Scaunul Domnieĭ Mele în oraşŭ Eşiĭ, întru a doua Domnie a noastră la Moldavia, în anul al şăptelea.

1818, Avgust 4.

(Semnătura domnească.)

Costachi Canta Vel Vist. procit.
S'aŭ trecut în condica de hrisoave.
Constantin Veisa Pahar.
Posleduit şi întocmaĭ cu orighinalul: Bălănescu[1]

Vede orĭcine că nicĭ pomenire nu este de Evreĭ în hrisovul acesta de întemeiere. Tîrgul Săvenĭ e întemeiat pentru folosul proprietaruluĭ, fiind un sat potrivit pentru iarmaroace. Dughenile aŭ fost întăiŭ ale proprietaruluĭ. Negustoriĭ evreĭ cari aŭ năvălit atunci şi în aceste dughene ca şi aiurea în tîrguşoarele care se

[1] Copie de la 1845, Martie 16, aflătoare în Arhivele Statuluĭ din Iaşi, dosariul 658, fol. 57.

www.dacoromanica.ro

înființaŭ, n'aŭ venit, firește, din dorința ca să facă și la noĭ tîrgurĭ. Aŭ venit din dorința de cîștig. Inițiativa înființăriĭ o are proprietăreasa, Domnița Eufrosina Mavrogheni—care și azĭ în amintirea bătrînilor a rămas „Domnița". Al eĭ este tîrgul —, spun cu toțiĭ.

Moșia însă imediat a ajuns pe mînĭ evreiești. Evreiĭ aŭ găsit în Săvenĭ un centru foarte bun comercial. Astfel că, înnainte de 1827, un Șmil Focșăneanu — „supus austriecesc din Fălticenĭ"— iea moșia în arendă pe șepte anĭ de la Constantin Canta. Tot acesta ținuse moșia la 1824, pe treĭ anĭ, cu 2.000 de leĭ datĭ înnainte (N. Iorga, *Studiĭ și doc.*, VI, p. 206 și *Anal. Acad. Rom.*, XXXVI, p. 192). În 1831 găsim decĭ în Săvenĭ 71 de Evreĭ și 531 de creștinĭ. Să nu se mire d. Schwarzfeld (p. 59), căcĭ *satul* era mare și absolut creștinesc; pe lîngă el se numără și satul Bozienĭ, de pe aceiași moșie. Evreiĭ, treptat, prosperează: în 1838 eraŭ 270 (același, *ibid.*). În 1839 sînt 23 negustorĭ și meșteșugarĭ evreĭ. De sigur însă că statistica îĭ numără numaĭ pe unĭĭ —, căcĭ, dacă nu ni vorbește de nicĭun Romîn, ea greșește: chiar bătrînĭĭ păstrează amintirea unor meșteșugarĭ și negustorĭ romînĭ de pe atuncĭ.

În 1872 Săveniĭ (cu Bozienĭ cu tot) aŭ 2.350 de locuitorĭ (D. Frunzescu, *Dicț. topografic*, Bucureștĭ 1872), cam ca și azĭ. Evreiĭ stăpîniaŭ și stăpînesc exclusiv.

La început puterea lor era foarte mică. Fie ca obișnuițĭ contrabandiștĭ din Bucovina, fie ca negustorĭ venițĭ la iarmaroace, în tîrgul noŭ înființat al „Domnițeĭ", din Botoșanĭ, Folticenĭ, etc., se vor fi stabilit doĭ-treĭ în dughenile tîrguluĭ. Tîrgul a fost întemeiat pentru *iarmaroace*, în primul loc. Numaĭ maĭ tărziŭ apar *„tîrgoveții"*.

Astfel eĭ, — „obștea neguțitorilor jidovĭ" din Săvenĭ —, obțin o învoială, la 26 Februar 1852, cu „cucoana Marghiolița Moruz, născută Negre", sora și împuternicita proprietaruluĭ, Neculaĭ Negre, „prin vechilimelile de la Atena". Tot după un act al arhiveĭ Primărieĭ locale, dăm în resumat și această învoială. Ea are de scop „a se întinde populația acestuĭ tîrg prin înflorirea unuĭ comerțĭ maĭ însămnătoriŭ", cu folos, atît pentru proprietar, cît și „pentru noĭ, tîrgoveții". „Tîrgoveții" cer cu „dreptate" și zic să li se dea:

1. Lor, cum și „străinilor ce ar maĭ veni, ca să cuprindem lo-

www.dacoromanica.ro

curĭ pe care să ne facem binalele noastre și să plătim bezmăn", cîte patru leĭ de stînjen. Și anume proprietarul va lua „numaĭ pe stînjeniĭ în lățime de la fața ulițelor"; lungimea locurilor va fi cîte de 20 de stînjenĭ. Binale își vor face numaĭ în urma unuĭ „act personal" de la proprietar. „Vicleșug" de a opri pe alte „streine fețe" ce ar vrea să maĭ vie pe aicĭ,—eĭ nu vor face.

2. Pentru „rachiŭ saŭ holercă" vor plăti cîte patru puișorĭ (și: „firfiricĭ"), la întrarea în tîrg, de fiecare vadră.

3. Vin vor vinde numaĭ unii, și vor da cîte 1 leŭ de vadră.

4. Toți pot vinde păcură și dohot, plătind cîte un puișor de vadră.

5. Vor ținea de la o vită pănă la treĭ, dar „loc deosăbit de al sătenilor" li se va da, și anume cîte 20 de prăjinĭ de vită; însă să aibă păzitorĭ de vite.

6. Ceĭ cari apar numaĭ la iarmaroace și zile de tîrg, să dea cîte 2 sorocoveți pe zi; eĭ nu vor vinde însă băuturĭ, carne, pîne și lumînărĭ de săŭ.

7. „Mortăsăpia" de vitele ce se vor vinde va fi de cîte 8 parale, „potrivit hrisovuluĭ din 1816, după care s'aŭ înființat tărgul acesta[1]".

8. Velniță se va face (în afară de tîrg), orĭunde va voi „proprietasa" (*sic*); altfel, se vor da cîte 4 puișorĭ de vadră, pe lună.

9. „Venitul cantariuluĭ" e de cîte 10 parale la 100 de ocă, pentru orice soiŭ de marfă.

10. Dacă se va găsi piatră pe moșie saŭ cărămidă, să o poată întrebuința negustoriĭ „numaĭ pentru temeliile dughenilor", și tot cu „aceieși *ovașănie*" din partea proprietățiĭ.

11. Locul cel vechiŭ al țintirimuluĭ, „cuprins de noĭ în anul 1848, rămîne spre întrebuințare îngropăriĭ morților noștri jidovĭ", dat gratuit din partea proprietățiĭ. „Locul de școală și de feredeŭ", tot așa.

12. Venitul în zilele de tîrg va fi strîns de proprietate, fără împiedecare din partea negustorilor.

13. Stradele să rămîie destul de largĭ, eĭ avînd a păstra „bună rînduială de liniște, curățire tîrguluĭ, pază de foc și luminarisîrea tîrguluĭ". Un „comisariŭ" le va cere aceasta.

14. „*Berăriile*" vor fi ale proprietaruluĭ, și se va plăti cîte 20 de parale de vadră, pentru bere, la aducerea în tîrg.

[1] V. maĭ sus: hrisovul e din 1818, iar acolo mortasipia este de 24 de „banĭ noĭ" vita.

www.dacoromanica.ro

15. Fabrică fără învoire de la proprietar nu se poate face.

16. Luînd „loc cu bezmăn“, străinii vor plăti bezmănul la Sf. Gheorghe.

17. Pînea, carnea și lumînările fiind „dreptăți în folosul proprietății“, ei le ieau asupra lor, dînd în schimb „cîte 200 de galbeni zimți“ anual, în două vadele.

18. „Ratoșul și celelalte binale“ ale proprietarului se pot da cu chirie; la mahalà nu se admit dughenî.

19. „Plată de giugărit“ nu va lua proprietarul pentru: fîn, lemne, făină, cherestea, pielcele de miel, lînă, „legumurî“, verdețurî, poame și cîrdurî de mieî.

20. Fîn și orz vor putea vinde cu toții. „Ratoș“ aparte în acest scop nu li se admite.

21. Dughenile vor fi „pe linie după plan, cu părețiî de cărămidă saŭ vălătucî, acoperiți numaî cu *șindilă* saŭ scînduri“, avînd fiecare „act personal de bezmănuire“, care, dacă nu se face 3 anî de-arîndul, își pierde orîce drept.

22. Toate cele fixate maî sus aŭ putere timp de 20 de anî, începînd de la 23 April 1852, și decî pănă la 23 April 1872.

Urmează iscăliturile (cu litere ebraice) și marca tîrgului Săvenî din 1834. Reproducem măcar cîteva de la început, ca să recunoaștem pe înnaintașiî negustorilor de astăzî din Săvenî:

Șloim Burăh sin Zălman, Altăr Formagiu [formă = brutărie], Herșcu sin Leizăr Nusîm, Șmil sin Mihail, Haim Dughin[ghiu] sin Șai, Lupu sin Zălman, Mihăl sin Pinhăs Zeilic, Haim Leiba Lipțcanu, Marcu Butnariu, Nusăm Herșcu Croitoriu și alte iscălituri; în total 30 de „tîrgoveți“. Act legalisat în judecătoria Dorohoiŭ la 12 Iunie 1852.

Adăugăm că la 26 Ianuar 1890 Costachi Corjescu, proprietar din Iași, cumpără moșia Săvenî, „cu părțile din Bozienî“, proprietatea luî Neculaî Negri de la Atena (căruia îî venise moștenire de la tatăl săŭ Costachi Negri), în total 2.204 fălcî, 57 prăjinî și 35 stînjenî, cu 119.000 de leî. Maî tărziŭ ceva, aveaŭ s'o ție și Fischereștiî, iar azî e în stăpînirea d-luî general S. Băicoianu.

Firește că știrile de maî sus vor trebui complectate într'o monografie amănunțită. Avem datoria s'o dăm Săvenilor.

D. Furtună.

www.dacoromanica.ro

Notele consulului engles Blutte[1] asupra Principatelor.

— Din Cazania „bătrînului“ I. G. Gorjan pe anul 1856. —

În întâia jumătate a secolului trecut, după afirmările călătorilor străinĭ ce visitară Principatele și după cum spun și scriitoriĭ de calendare din acele vremurĭ, Vălenii-de-Munte era tîrgușorul în care se adunaŭ să petreacă vara boieriĭ și slujbașiĭ marĭ aĭ Țeriĭ-Românești. În vara anuluĭ 1833, „după holera cea mare“, era la Vălenĭ și trimesul Mariĭ-Britaniĭ în Principatele Dunărene, consulul-general E. L. Blutte, care petrecu treĭ lunĭ în casele „polcovniculuĭ“ Panca. Aicĭ diplomatul engles îșĭ petrecea tot timpul în prietenia maioruluĭ Constantin Gheorghe Filipescu, a luĭ Stamati Zanora, „un tînăr plin de sentimente liberale“, care era și un fel de secretar particular al săŭ, și a „bătrînuluĭ“ scriitor de calendare și „cazaniĭ“ de pe vremea aceia, I. G. Gorjan.

În tovărășia acestora, trimisuluĭ Mariĭ-Britaniĭ îĭ plăcea să se intereseze de toate manifestările culturale ale poporuluĭ nostru și maĭ ales „doria familiara petrecere cu profesorul național de acolo, căruia îĭ și dedese spre învățătură pe un fiŭ adoptiv al săŭ“. Ca o dovadă a prieteniei ce arătase profesoruluĭ din Vălenĭ, mulțămit de progresele făcute de elev, el dădu profesoruluĭ o scrisoare cu următoarele cuvinte:

„Je soussigné, Agent de S. M. B., déclare par ces présentes
„avoir réitéremment assisté aux leçons de l'école de Valeni
„di Mount, et que j'ai été témoin, avec autant de surprise
„que de plaisir, des progrès remarquables faits par les élèves,
„dans diverses branches de l'instruction élémentaire, y com-
„pris la géographie raisonnée, aussi bien que du talent et
„du zèle du professeur qui régit ladite école.

„Valeni di Mount, ce 2 septembre 1833.

E. L. Blütte.“

---

[1] E. L. Blutte urmâ la București luĭ Cook. E deseorĭ pomenit în volumul X din colecția Hurmuzaki (v. tabla numelor). Era „dușman al ceremoniilor superflue și fără folos“. La 1828 călătorește în Moldova. La 25 Februar 1835 vine în locu-ĭ Colquhoun *(ibid.)*. O scrisoare a luĭ din 1832 se află în colecția mea (*v. Studiĭ și doc.*, VIII, pp. 100-1, no. 164). Lăudînd pe P. Poienaru, el îșĭ arată părerea că prin creșterea în Apus „tinerii Valahĭ“ se strică maĭ mult (*ibid.*, p. 164, no. 198). *(N. I.)*

www.dacoromanica.ro

Sentimentele frumoase pe care consulul engles le păstra poporului romîn, și mai ales prietenia ce-o arătase maioruluĭ Filipescu și „bătrînuluĭ" Gorjan, făceaŭ pe aceștia să fie tot timpu'n tovărășia „bunuluĭ Engles", cu care discutaŭ soarta Principatelor, atît de năcăjite pe vremea aceia. Într'o zi petrecută 'n astfel de discuțiĭ, după sfîrșitul veriĭ, prin jumătatea a doua a luĭ Septembre, generalul, gătindu-se de plecare spre Bucureștĭ, îșĭ luă rămas-bun de la prietenĭ săĭ, încredințînd luĭ Gorjan „un caiet-manuscris, foarte voluminos", scris franțuzește, în care îșĭ așternuse vederile asupra viitoruluĭ Principatelor. Constantin Filipescu și cu Stamati chiar în sara aceia s'aŭ dus la Gorjan, „petrecînd mai pănă de spre ziuă cetind și disputînd asupra unor notițe din acest caiet". Părțile în care se vorbia de Principate, întregite cu cele auzite în desele lor convorbirĭ cu consulul, fură traduse de Filipescu și strînse la un loc. Despre caietul acesta, pe care Trimesul engles nu doria să-l vadă dat la lumină decît tîrziŭ după plecarea sa din Principate, nu se mai știe nimic astăzĭ, cu toate că prevederile sale politice aŭ fost în mare parte înfăptuite mai tîrziŭ. Gorjan, care poseda caietul, s'a gîndit să dea la lumină, în resumat, fragmente din el, mai tîrziŭ, în 1856, cînd trimisul engles părăsise de mult țara. Aceste fragmente, deși nu sînt din acele care vorbiaŭ despre situația politică a Principatelor, ci cuprind mai mult o privire asupra plămădirĭ istorice a neamuluĭ nostru, totușĭ, fiind venite de la o persoană ce represinta Marea-Britanie în Principate, necunoscute și aproape desconsiderate pe vremea aceia, și mai ales vădind înțelegerea perfectă a dreptuluĭ nostru istoric, socotesc să aibă oarecare interes.

*

„Pămîntul Principatelor romîne e clasic ca și o Italie: „interiorul și suprafața lor sînt pline de obiecte antice ro- „mane, care daŭ cu abundență toată materia necesară „chiar și la cel mai slab penel istoric: nimic n'ar avea de „lipsă a arăta tot adevărul, cum că aceste pămînturĭ aŭ „fost pline de gloria domnitorilor lumiĭ, ale căror urme se „conservă și pănă astăzĭ, și se vor conserva în eternitate, „mai cu excepțiune în România Mică, unde nu face cineva „un pas fără să nu întîmpine un cît de mic suvenir afirmă- „tor despre acestea.

www.dacoromanica.ro

„Indigenii acestor Principate, colonisați aicĭ de Traian „și alți succesorĭ Împărați, pe la începutul secoluluĭ al „II-lea al ereĭ creștine, și amestecați cu aborigenii Dacĭ, „în costumul ca și exteriorul figurii Daculuĭ sculptat în Co- „lumna luĭ Traian din Roma, în dibăcia lor la călărie, maĭ „cu seamă pe deșelate, în nespăimîntarea la orĭce înfățișare „cruntă, în iscusința de a-șĭ construi singurĭ lăcașurĭ, morĭ, „trăsurĭ, numaĭ dintr'o singură vedere la altul, și de a-șĭ „fabrică hainele singurĭ, în locuința lor maĭ cu plăcere prin „bordeie și în hrana lor cea maĭ proprie: lapte acru, varză „acră și oțet, în călătoria lor cu căldarea la dînșiĭ spre „a-șĭ prepara numaĭ decît și orĭcînd nutrimentul proaspăt, „lucru ce nu se maĭ vede la nicĭun alt popor, întru neasă- „mănatul lor curagiŭ de a îmblînzi numaĭ decît caĭ cît de „ferocĭ și orĭce altă vită, întru ospitalitatea lor cea foarte „umană cătră orĭce națiune, întru caracterul și cîntecele „lor cele foarte eroice, întru firească lor însușire de a umbla „fără cea maĭ mică spaimă în întunerecul cel maĭ gros prin „pădurile cele maĭ nestrăbătute și pustiĭ, prin munțiĭ ceĭ „maĭ periculoșĭ, prin pustietățile cele maĭ profunde și întu- „necoase, prin care și dorm ca prin case, cu cea maĭ mare „nepăsare, și, în fine, întru o mulțime de zicerĭ și numirĭ, „ce nu sînt în nicĭo limbă a națiunilor maĭ cunoscute ce „s'aŭ frecat pe aicĭ atîtea secole, și care se deosebesc că sînt „propriĭ ale lor, întru toate acestea și altele multe repre- „sintează și chiar astăzĭ o nedisputată origine dacică. Iar „în aplecarea lor și în miraculosul geniu ce aŭ la artele „frumoase, adecă: musică, maĭ cu seamă la partea tragedică, „la danț, la elocvență, la poesie, la zugrăvie, la sculptură „și la arhitectură, întru măreața lor purtare a armelor și „întru iutea ca fulgerul mînuire a acestora, întru agerimea „spiritului de a înțelege, a învăța și a imita orĭce cu cea „maĭ nesămănată facilitate, întru simplitatea inimiĭ lor, „întru a se numi pe sine Romînĭ și teritoriul lor Țara-Ro- „mănească și, în fine, întru mulțimea zicerilor latine și ita- „liene în limba lor populară, pe care eĭ le păstrează și le „vorbesc ca materne între dînșiĭ, întocmaĭ cum se vorbia „de poporul roman cu 17 și 18 secole maĭ înnainte de „acuma, cu acestea, zic, și termin, și cu altele maĭ multe,

www.dacoromanica.ro

„că ei represintează astăzi și o nediscutată origine ita-
„liană saŭ romană.

„Cum că aceste pămînturi (România și Moldova), după
„cea din urmă oară invingere cu desăvîrșire a Dacilor de
„către Romani, se colonisară de către o mulțime de familii
„italiene de tot felul de clase și mai cu samă de seminția
„Volschilor, de unde se și numiră aceste colonii Valahi saŭ
„Vlahi, mai întăiŭ de către Slavoni, cari obicinuit schimbă
„în pronunție pe *o* în *a*, cum: Nicalae, Facșani, Maldavan,
„pentru că această seminție era mai dîrză în contra celor-
„lalte, e foarte adevărat (?). Și iar cum că aŭ mai rămas
„aici, după resbel, și o mulțime de familii dacice, afară
„numai de bravii beligeranți, pe cari nu-i ierta onoarea și
„gloria victoriilor a pune armele jos, fiind încă în viață, e
„lucru și mai adevărat.

„Așa dar aceste două spețe de națiuni brave, familia-
„risate cu timpul, formează și represintează după tot dreptul
„cuvînt o națiune *daco-romană*, în număr de peste zece
„milioane de suflete, în totalitate, cu două drepturi mari și
„sfinte ca și Dumnezeŭ în aceste pămînturi: unul ce este
„al anticei ereditățî de peste 40 de secole și altul care este
„al colonisării și al păstrării drepturilor naționale dace și
„romane de 17 secole până astăzi, cu armele și cu spiritul
„politic.

„*Daco-Romanul* este o mixtură, o concentrare de cea mai
„miraculoasă bravură, de cel mai înnalt geniu, de cea mai
„rară umanitate și de cea mai evangelică ospitalitate și afa-
„bilitate. Cu toată minoritatea *(sic)* brațelor de arme și a băr-
„baților politici, Daco-Romanii aŭ fost totdeauna avanpostul
„cel mai neînvins al Europei întregi, de nu s'a ruinat de
„către nenumăratele năvăliri ale torentelor de triburi asiate,
„care numai prin aceste pămînturi ale lor, ca printr'o
„poartă, s'ar fi putut revărsa cu pustiirile în toată întin-
„derea ei mai cu înlesnire: toată furia, toată sălbătăcia
„barbară aici se domoliaŭ, aici se înfruntaŭ, aici se stingeaŭ
„ca o bală *(sic)* înfocată căzută în Ocean. Iar despre civili-
„sațiunea Romînuluî nu mai zic nimica: el ar ajunge prea
„curînd la cea mai perfectă.

„Aceste Principate supt brațul daco-roman aŭ fost și sînt

www.dacoromanica.ro

„asilul nenorociților și al apăsaților de greutatea și cruzi-„mea jugului barbar și fanatic. Dar, o nenorocire! toți „aceștia, pe cari îi îngădui umanitatea indigenilor a se în-„frăți cu dînșii, a ajunge în cele mai mari avuții, în cele „mai înnalte trepte de dregătorii și de nobleță, a-și cultiva „limba și naționalitatea în toată întinderea ei și bucurîn-„du-se liber de toate privilegiile indigenilor, toți acești „scăpați aicî de foc, de sabie și de sclăvie deveniră și „devin neîncetat, fără cea mai mică mustrare de cuget, „inimicii și trădătorii cei mai neîmpăcați ai făcătorilor lor „de bine.“

Continuînd cu cele spuse, consulul-general E. L. Blutte spune:

„Vă dau parola mea de onoare, domnilor, că, nu după mult „timp, și Puterile apusene o să înnalțe aceste Principate „într'un rang cu mult mai puternic, cu mult mai durabil „decît cel ce-l vedeți astăzi, care nu e decît un canal de „torent cu sloiuri de ghiață, căruia de nu i se vor pune „[ca] obstacole aceste principate, în scurt timp ar înneca „și ar nomoli tot Orientul și Occidentul. Pacea și liniștea „Europei întregi e întărirea Principatelor pe privilegiile na-„ționale.

„Îndelungatele mele observațiuni ce am făcut [asupra] „națiunii daco-romîne întru toate și complecta mea pătrun-„dere în cele politicești m'au convins cu desăvîrșire a vorbi „așa, vorbire ce nu e astăzi liber a o răsufla cineva în „aceste Ținuturi; și oricare ar zice în contra, acela nu va „ști nimica.

„Cît despre cele ce se ating de aceste pămînturi și de „caracterul Romînilor, eu am destule notițe, cum și despre „tot Imperiul Otoman și Egipt, în care atîția ani am fost „funcționar al ambasadei noastre.“

*

Din cuvintele consulului engles se vede limpede dragostea sa pentru poporul romîn, pe care reușise să-l înțeleagă, și temeiul pe care-l puneau agenții englesi pe Principate, visînd a face din ele un zid de apărare în calea Rușilor. Păcatul cel mare e că Gorjan n'a putut publică in întregime „caietul voluminos“ al

www.dacoromanica.ro

consulului, unde s'ar fi văzut situaţia politică a Principatelor pe acea vreme şi valorarea lor în faţa marilor Puteri. Mai ales în starea de astăzi a studiilor[1] acest caiet ar fi avut o netăgăduită valoare pentru înţelegerea politică a Principatelor înnainte de Unire. **A. M. Nour.**

DOCUMENTE.

I. O scrisoare a fostului Mitropolit muntean Grigorie către urmaşul său omonim pentru aşezarea ca episcop de Rîmnic a lui Chesarie.

Panierotate Mitr. alu Ug., chirie chirŭ Grigorie, întru Duhulŭ Sfăntŭ iubite frate, cu cea întru Hristosŭ sărutare şi frăţească dragoste mă închinŭ Fraţii Tale.

Iarăşi şi cu ačastă scrisoare nu încetezŭ a ruga sfinţită persona Fraţii Tale şi iarŭ a o rugà ca să-Ţi fie milă de ačastă jalnică eparhie, carea înŭ vreame de treĭ anĭ şi maĭ multŭ iaste înbrăcată înŭ hainele plângeriĭ. Fie-ţi milă de turma ačasta carea de atăta vreame iaste fără păstorŭ, fie-ţi milă de beseareca ačasta, carea de atâţea anĭ iaste lipsită de podoaba eĭ; nu zăbovi, ci sărguiaşte şi săvărşaşte taina, şi hirotoneaşte pre arhimandritulŭ Chesarie episcopŭ Răimniculuĭ, precumŭ de toţĭ ceĭ de aicĭ iaste priimitŭ şi poftitŭ. Şi iarŭ zicŭ: nu zăbovi. Că nu ştimŭ ce va aduce cea viitoare mie saŭ Fraţii Tale, după cumŭ şi în ceaialaltă scrisoare amŭ zisŭ. Ci grăbeaşte de mângăe pre norodulŭ acesta cu păstorească trimitere, carea toţĭ cu dorire o aşteaptă. Şi iarăşŭ rămăĭ, încredinţându-mă sfinţelorŭ rugăciunĭ şi frăţeştiĭ dragoste a Sfinţieĭ Tale,

Dech. 11 dn., 1773.

Alŭ Sfin. [Tale] întru Hs. frate şi cătră Dumnezeŭ rugătorŭ.

Grigorie proinŭ Mit[ropolitŭ].

(Bibl. Ac. Rom., hîrtiĭ legate ale Mitropolieĭ Bucureştĭ.)

* * *

[1] Cf. N. Iorga, *Cîteva lămuriri nouă cu privire la istoria Romînilor : O carte francesă de propagandă pentru candidatura Vogoridi* (1857); *Păreri despre viitorul Principatelor*, în „Analele Academieĭ Romîne, XXXVII (1915), p. 451 şi urm.

www.dacoromanica.ro

II. Scrisorĭ din 1821.

1.

Cu plecăciune mă închin d-tale.

Cercetez fericirea sănătăţiĭ d-v., ca, fiind întru toate pe deplin de săvărşăt, să mă bucur. Slavă luĭ Dumnezeŭ şi noĭ ne aflăm cu toţi sănătoşĭ la sf. schitu Cernica, iar frica de Arnăuţĭ şi de panduri nu ne dă răpaos. La Borănescu aŭ venit 6 panduri, la Cernica, de l-aŭ rădicat: eram cu toţi spămîntaţĭ. Apoĭ n'aŭ fost nimică, că l-am întîlnit erĭ cu Pitr. Jăian de la Radu-Vodă trimişĭ la Paşa de la Silistra din partea preasft. Mitr[opolit] şi a celorlanţĭ boerĭ ce sînt supt pază la Berveder. Jafurĭ ce aŭ cercat ţara într'această diastimă, crez că nu va fi maĭ cercat de cînd este. Mueri şi fete batjocurite şi moarte; toată ţara împrăştiată. Arăturĭ nu s'aŭ făcut nicĭ de cum; timp[ul] să arată frumos. Luările de caĭ nu conteneză. Să căuta şi Stolnic. Iacovache pricină de a-l face is[pravnic?] de streinĭ, şi umblă fugind; ar fi venit la Braşov. Dar frică pe drum: nu ştim ce silamet aŭ avut ceĭ ce aŭ trecut de curînd. În mare jale aŭ cat andisit Ţara-Rumănească ticăloasa, şi nu rămîne alt decît Dumnezeŭ să-şĭ facă milă. Ştiŭ că niciun om n'aŭ scăpat nejăfuit în feluri de chipurĭ. Să ne învredniceascâ Dumnezeŭ a ne vedea sănătoşĭ; şi să dea seama ceĭ ce aŭ fost pricina. *1821 Apr. 12.*

Al d-tale plecat şi ştiut
slugă.

[Pe margene:] *Răspuns prin cinst. Aghenţ[ie]. Spune D-luĭ Sărd[aruluĭ] Răducan cuviincioase închinăciunĭ.*

2.

Arhon Păharnice, [Scris de altă mînă.]

Cu plecăciune mă închin dum[itale].

Ştiŭ că'ĭ fi auzit la ce rè stare aŭ ajuns Bucureştiĭ. Şi, dacă n'or vini Turciĭ curînd, apoĭ să fiĭ bine încredinţat că numaĭ Todor cu pandurii luĭ va rămîne; însă ce-or mînca, nu ştiŭ. Ipsilant, după cum să aude, să află tot la Tîrgovişte, dară Arnăuţiĭ cu Vălianu şi cu Fiirescu zic uniĭ că ar fi mers la Cîmpulung şi de acolo ar fi scris cătră boeri ţări ca să vii acolo, fiindcă acolo să cade a fi Scaunul Domnieĭ. Slugeru Todor să află la mănăst. Cotrocenĭ, şi tot face şanţurĭ ca să nu sae vacile peste ele; Iani Stol[nicul] cu Argeşiu îĭ sînt ministiri. Mitropolitu, Vistieru şi Ninciulescu să află la Pilvederiu Golesculuĭ afară, fiindcă aŭ zis Todor că nu i-a lăsa să meargă

www.dacoromanica.ro

mai departe. Însă erĭ s'aŭ dus Căminariu Sava acole la dănşiĭ cu 400 Arnăuţĭ şi aŭ întrebat pe Mitropolit şi pe boerĭ înde voesc să miargă, că el le dă chizăşie şi siguranţie să-ĭ petreacă unde vor voi. După aceasta aŭ venit acolo şi Hagi-Prodan şi Maţidonschi cu oştile lor. Ce s'aŭ sfătuit, nu ştiŭ, dară atîta am auzit în urmă că eĭ aŭ dat mare făgăduinţă că nu vor rădica arme asupra Turculuĭ, adecă nicĭ Todor, nicĭ Căminariu Sava. Acesta aŭ trimes boerĭ la Ţarigrad.

Toate cetăţile sînt pline de Turcĭ; după veste ce aŭ adus un curir, zice că să află de la 28 pîn la 30 de miĭ de ostaşĭ. La Focşanĭ aŭ venit 2.000 de Turcĭ, însă noroduluĭ n'aŭ făcut nimică. Ci avere Grecilor, nu numaĭ că aŭ luat, ci şi pe eĭ i-aŭ trimes peste Dunăre. De la Ţarigrad n'avem nicĭo veste. De la Moldavie,—cum că şi d. aghentu de acolo aŭ trecut la Cernăuţĭ. Noĭ în Bucureştĭ, cîţĭ am rămas, n'avem frică de nime, numaĭ ni-[ĭ] frică că n'om avè ce mînca. Sinior [Fraivald], măcar că în vara trecută aŭ agonisit 12.000 leĭ, acŭ n'are ce mînca. Pentru aceeia s'aŭ băgat în casa Fiiresculuĭ. El aŭ făcuţ fel de fel de projecturĭ Slugeruluĭ Todor, însă Todor nu l-aŭ ascultat, fiindcă cere banĭ mulţĭ. Dacă aş avè numaĭ 500 leĭ, eŭ, cum n'am lucru, aş rădica planul Bucureştiluĭ, maĭ ales acum, cînd nu umblă nicĭo călească pe drum. Şi aceştĭ 500 leĭ mi-ar ajunge de a plăti salahorĭ.

Acest project mi-aŭ făcut munsiu Fraivald. Eŭ bucuros să daŭ ostineala. Dară a plăti şi salahorĭ, nu pot.

Aice să aude că pe Moruzi l-ar fi tăiat în Tarigrad şi cum că Iancu Calimah vine Domn în locul luĭ Mihaĭ Suţu.

Arhon Păharnice, ce socoţĭ dumniata? După aceasta revuluţie şi prăpădenie, oare judeca-vor boeriĭ dreptăţile săracilor maĭ bine decît maĭ înainte? O, vaĭ de Ţara-Românească[1]*!*

(Bibl. Ac. Rom., n-l 1063, fol. 357.)

Publicat de d. Nicolăiasa, funcţionar la Academia Romînă.

III. Un act privitor la tîrgul Drăguşenĭ (Covurluiŭ).

Adecă eŭ, Măcari Rugină, adiverezŭ prinŭ acestu zapisŭ alŭ meŭ ci daŭ la măna Sfinţii Sale părinteluĭ Ioanu Cloşcă precum să fie ştiutŭ că prinŭ bună tocmelă ce am sfărşitŭ cu Sfinţăe Sa amŭ văndutŭ o dughiană ci amŭ înŭ tărgŭ aice, înŭ capătu uliţiĭ dinŭ susŭ dispre Răsăritŭ, şi tocmela amŭ sfărşit 980 leĭ, adecă noĭ sute optzăcĭ leĭ; cari banĭ după tocmală i-amŭ şi priimit toţĭ deplinŭ aicĭ la

[1] Unele părţĭ pare că ar fi din condeiul luĭ Gheorghe Lazăr...

www.dacoromanica.ro

faţa zapisului, rămăindu Sfinţăe Sa deplinŭ stăpănŭ pe dughiană. Decumŭ (= de acumŭ) are a fi supusŭ stănjănăriturluĭ i havaleli acestuĭ tărgŭ Drăgăşăneĭ cătră vecnic[ulŭ] stăpănŭ a moşii, dumnealuĭ boerŭ Spătr. Iancu Greceanu. Şi pentru maĭ adevărată credinţă amŭ iscălitŭ.

838, Mart 22.

Măcari Rugină.
(Iscălitură indescifrabilă.)

Şi eŭ amŭ scrisŭ zapisulŭ acesta cu bună priimire numituluĭ, şi amŭ iscălitŭ, întărindu şi cu pecete tărguluĭ.

(Pecete cu: Costandinŭ Boesculŭ Căpitanu (?). Ţinutul Covurluiŭ; tărgulŭ Drăguşănĭ).

Eŭ gĭosŭ-iscălitŭ preotŭ Ioanu Cloşcă ştiutŭ să fie că dughiana cuprinsă înŭ susŭ, cumpărată de cătră mini de la Măcari Rugină, i-amŭ vândut-o dumnealuĭ Postelniculuĭ Alecu Sandu, bicherŭ, cu bună tocmală, 1.020 leĭ, adecă o mie doĭzăcĭ leĭ, cari banĭ i-amŭ priimit toţĭ deplinŭ acumŭ la facerea zapisului, pe care rămăne dumnealuĭ deplinŭ stăpănŭ pe dughiană de acumŭ înnainte, ca pe dreptŭ acaretŭ dumisale, încătŭ are a fi supusŭ dărilorŭ, după aşăzămăntŭ cătră vecniculŭ stăpănŭ a moşieĭ. Şi pentru ca să fiĭ ştiutŭ, amŭ iscălitŭ însumĭ.

838, Mart 25.

Ereĭ Ioanŭ Cloşcă o amŭ vândutŭ. (Apoĭ întărire ca maĭ sus.)
(Vo:) Zapisŭ dugheniĭ dănŭ Dăocheţĭ.

Comunicat de d. D. V. Ţoni, institutor în Galaţi.

IV. O însemnare a manuscriptelor păstrate de C. Diaconovicĭ-Loga.

Însemnarea cărţilor, care se află la cel subscris tipărite, şi iarăşĭ care se află în manuscripte netipărite, precum:

Numărul cărţilor.	Feliul cărţilor împreună cu preţul lor.	De unde se pot ridica aceste cărţi.

I. Cărţile cele tipărite.

1. Octoih şi Tipic cu Catavasieriŭ pentru besearicĭ şi pentru clericĭ. Preţul cu 18 ţvanţicĭ unu nelegat. Dela tipografia Budeĭ se poate redica.

2. Tîlcuiala Evangheliilor pentru bisericĭ şi pentru preoţĭ. Preţul lor 6 ţvanţicĭ nelegată. Ačasta de la mine, cel subscris.

www.dacoromanica.ro

3. Biografia saŭ Viiaţa Domnuluĭ Nostru Is. Hs. cu icone, preţul cu 3 ţvanţicĭ una legată. Dela mine subscrisul.

4. Epistolariul romanesc, cuprinsul şi vredniciia acestiĭ cărţĭ se pote vedea din înştiinţarea cea tipărită şi aicea cu umilinţă alăturată. Preţul estă 4 ţvanţicĭ şi 16 X. argint, legată. Dela mine, cel subscris, în Besearica-Albă din Bănat lăcuitoriŭ.

II. Cărţile care sînt gata de a se tipări şi caută patroni carii bine va voi a tipări.

5 Istoria Bibliei, a Vechiuluĭ şi a Nouluĭ Testament, cu învăţăturĭ îndreptătore către buna creştinătate. Preţul cu 3 ţvanţicĭ nelegată.

6. Plutarh, Pentru creşterea pruncilor, cu doĭ ţvanţicĭ.

7. Belizarie duca cel mare a luĭ Iustinian Înpăratul Răsărituluĭ, care arată datorinţele supuşilor către maĭ mariĭ săĭ şi către iubita patrie. Una carte de acestea va fi cu 5 ţvanţicĭ legată.

8. Istoria Romanilor de la zidirea Romeĭ până la căderea Constantinopoluluĭ saŭ până la anu 1452 după Hs., tom I, iară tom al II-lea va cuprinde în sine întîmplările Romînilor de la anul 1452 până în zilele nostre.

Pentru maĭ buna încredinţare a cinstiţilor patronĭ a cărţilor şi a luminăriĭ poporuluĭ romanesc fac în ştire cum că eŭ aicea în Besearica-Albă am pre un neguţetoriŭ de frunte, anume Anton Bandel, carele iastă şi agent la Corabia Aburosă, căcĭ, la acest domn de se va scriia, Domniia Sa stă bun pentru baniĭ care se vor triimite aicea pentru cărţĭ: apoĭ va purta grijă ca cărţile nesmintit să se aducă la locurile de unde s'aŭ trimis baniĭ. Că acest lăudat neguţetoriŭ portă neguţetorie mare şi trimite marfa sa şi prin alte provinţiĭ.

Dat în Băile luĭ Hercules lîngă Mehadia, în 10-le August, anul 1840.

Constantin Diaconovič Loga, directorul şcolelor naţionale românešt̆ĭ şi serbešt̆ĭ din Graniţă, lăcuitoriŭ în Besearica-Albă.

(Bibl. Ac. Rom., hîrtiĭ necatalogate.)

V. **Scrisoarea luĭ Guizot către Vodă Bibescu.**

Prince,

Le Roi, mon auguste souverain, vient de nommer son agent et consul-général dans les deux Principautés du Danube Mr. Antoine Daniel Marie Doré de Nion, commandeur de son ordre royal de la

www.dacoromanica.ro

Légion d'honneur, de l'Étoile Polaire de Suède et du Daneborg, chevalier de première classe de Louis de Hesse et d'Isabelle la Catholique d'Espagne. Il fera sa résidence habituelle à Bucharest, et il est particulièrement chargé d'entretenir avec Votre Altesse des relations qui la mettent à même de pourvoir à la sûreté des intérêts des sujets de Sa Majesté en Valachie.

Je ne doute pas, Prince, que Monsieur de Nion, par le caractère dont il est revêtu et par les qualités qui le distinguent, ne se concilie votre estime et votre confiance et n'appelle sur sa personne la bienveillance dont son prédécesseur, M. Billecoq, a reçu tant de marques de la part de Votre Altesse. Je me plais donc à espérer qu'elle se montrera disposée à lui faciliter l'exercice de ses fonctions et à resserrer ainsi les liens d'amitié qui unissent la France et l'Empire Ottoman.

Je saisis avec plaisir et empressement cette occasion de présenter à Votre Altesse les assurances de ma très-haute considération.

(signé:)

Guizot.

à Paris, le 21 mars 1846.

A Son Altesse le Prince Bibesco,
Hospodar de la Valachie.

Publicată de d-na Marta Bibescu.

DĂRĬ DE SEAMĂ.

D. Russo, *Cronica Ghiculeștilor, un nou letopiseț al Moldoveĭ (1695-1754)* (extras din „Buletinul Comisieĭ Istorice a Romănieĭ"), Bucureștĭ 1915.

Din cronica păstrată în Biblioteca Metohuluĭ Sfîntuluĭ Mormînt la Constantinopol și cuprinsă în catalogul răposatuluĭ Papadopulos-Karameus ni se dă deocamdată, ca o probă, partea de la Domnia luĭ Antioh Cantemir la Domnia luĭ Mateĭ Ghica în Țara-Românească.

Avem oare a face cu o compilație, *redactată* de un Grec prieten al Caseĭ Ghiculeștilor și lăudător al faptelor acestora, făcută pe basa croniceĭ atribuite, pănă la d. Giurescu, luĭ N. Costin și chiar a povestiriĭ istorice datorite luĭ Axintie Uricariul, dar și *pe basa proprieĭ experiențe a lucrurilor?* Maĭ probabil e altceva. Între mul-

www.dacoromanica.ro

tele compilații privitoare la evenimentele din Moldova după anul 1661, compilații asupra cărora se va putea judeca definitiv numai cînd se vor presinta, într'o nouă ediție generală, textele *în paralel*, a fost una atribuită de Kogălniceanu, chiar în textul ei românesc, lui Alexandru Amiras, boier a căruĭ carieră e, de alminterea, bine cunoscută (v. a noastră *Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea*, I, p. 468 și urm.; cartea o cităm din deprindere, ca slăbiciune de autor), care ar fi fost de două ori tradusă în greceşte. Una din traduceri poartă numele lui Amiras, pe cealaltă o înfățișează d. Russo. Tot d. Russo dovedește însă că, pentru alte multe părți, traducerea e exact aceiași. Nu s'ar putea admite, în asemenea condiții, decît un început de revisie din partea aceluiași traducător; ne-ar opri însă mărimea și importanța unei compilații care se întinde însă numai asupra *unei părți* din cuprins. Dar acest nou traducător anonim a pus multe de la dînsul. Acestea interesează aici.

La Domnia întăiu a lui Antioh Cantemir se adaugă veștile despre legăturile cu Brîncoveanu. *E o caracteristică a Cronicei însemnarea legăturilor de acest fel cu Țara-Românească și* adăugim că *izvorul ce se întrebuințează e necunoscut și contemporan.* Caracterul contemporan al izvorului se arată și în expunerea păcii de la Carlovăț, la care se spune anume, cu părere de rău, că „solii din partea Chesarului și a celorlalte Împărății ni sînt nouă necunoscuți“ (39)[1]. Originală e și descrierea părăsirii Cameniței.

Nu e, de sigur, o cronică numai și intenționat a Ghiculeștilor: dovadă laudele aduse unui Fanariot rival, Constantin Mavrocordat. Aceasta iarăși ne face să înlăturăm pe Amiras ca autor, dar să-l și admitem pentru *cealaltă* cronică, numită cu numele lui. Dacă totuși cîteva rînduri ajung pentru Domnia din Moldova a lui Constantin Racoviță, pe cînd Domniile muntene ale lui Grigore și Matei Ghica se expun pe larg, causa e că această compilație se termină prin adevăratele memorii ale scriitorului, care și după 1754 mai cuprindeaŭ *un volum* de „Istorie moldovenească“ (p. 10). Această parte de memorii s'ar putea să fi fost scrisă direct greceşte? După dovezile că e Moldovean, ce se aduc la p. 11, cu greŭ.

[1] Că textul — pentru această parte măcar — a fost românesc, o arată greșeli ca aceia *(ibid.)* care face din Cîmpulung, etc., „biserici“ (ἐκκλησίας) *(ibid.)*.

www.dacoromanica.ro

Partea despre pribegi din Domnia întâiu a lui Duca-Vodă (pp. 40-1), *samănă* cu aceia din compilația tipărită de Bălcescu (*Magazinul istoric*, III, pp. 68-9), dar evident că avem două *povestiri deosebite*. Asămănarea cu compilația târzie, dar cu elemente contemporane interesante, tipărită de d. Giurescu la 1914 ca *Letopisețul Moldovei de la 1661 la 1705* e în schimb *perfectă*, dar numai până la un loc, căci acolo nu se dau, ca în cronica grecească, numele boierilor fugari.

Ni se spune despre rest că e împrumutat din „N. Costin" și din Axintie Uricariul, înnainte de a trece și de a rămînea la Amiras. Deocamdată ni se presintă părțile inedite: povestirea relativă la revolta lui Patrona-Calil și numirea lui Ienachi Buțucachi, diac („secretar" e prea mult) la Casap-baș (e interesant că „Domnia" acestuia amenința așa de serios, încît, la înlăturarea ei, se dădu cu tunul la Curtea din Iași), arată că autorul era în acel moment la Constantinopol pe lîngă capuchehaiele ori, ceia ce e de fapt, că el reproduce un raport de capuchehaie (amintim, — *Ist. lit. rom.*, I, p. 471, — că Amiras era atunci Postelnic). Tot astfel schimbarea lui Grigore-Vodă cu Constantin Mavrocordat, în 1733 (p. 44 și urm.); se arăta *cine a venit de la Constantinopol din partea capuchehaielelor lui Grigore-Vodă* (p. 45); se înseamnă, cu exactitatea unui însoțitor, drumul lui Constantin-Vodă spre Iași (pp. 46-7), dar povestirea evenimentelor următoare din Constantinopol (p. 47 și urm.) nu mai arată iarăși marturul *competent;* se spune deslușit: „aici în Iași" (p. 47; cf. și știrile exacte despre însemnele boieriilor, p. 49; v. pentru atribuții, *ibid.*, mai jos).

La 1741 autorul merge la Constantinopol *pentru întâiași dată, după propria-i mărturie,* cu Grigore-Vodă (p. 11), rămîind un timp acolo (p. 12). Ba chiar la Tenedos, în exil, pare că l-a întovărășit (p. 13). Se trece la alt extras, despre „a treia mutare" în Moldova, în 1748, a lui Constantin Mavrocordat (p. 49 și urm.), cu o frumoasă caracterisare a Domnului care *punea să se cetească din amvon Hrisostomul în traducerea românească poruncită de dînsul* (p. 50); boierii sînt desvățați „de așa-zisa buruiană nicotiană", a tutunului; Mitropoliții noi de Sidis și de Nisa sînt puși întâiu la școala grecească — pp. 50-1—; învățători ambulanți învață pe preoți; cîrciumăresele la cîrciumele boierilor nu sînt îngăduite, concubinagiul se oprește; se organisează tribunalul eclesiastic, se adună un sinod de îndreptare a abusurilor, la Curte, stînd Domnul de față

www.dacoromanica.ro

în picioare; se desaprobă transmiterea datoriilor mănăstirești de la un egumen la altul; se înterzic cîntecele necuviincioase; nu se osîndește la moarte. Vodă e apărat de orice învinuire de ipocrisie (pp. 52-3). Se extrage capitolul despre moartea lui Grigore Ghica (p. 53 și urm.), *de și ea se petrece în Țara-Românească* (se vede că pe atunci Curtea era la Mihai-Vodă; p. 53; cf. și p. 57). La Mateĭ Ghica, ar fi de văzut resturile foișoruluĭ de la Giulești (pp. 55-6). Atacul împotriva Mitropolituluĭ Neofit și uneltitorilor celorlalți contra Domnuluĭ e cu totul noŭ (pp. 56-7). La actul de judecată a Domnuluĭ în Bucureștĭ (1753) autorul e de față (p. 57).

Prefața presintă, pe lîngă fapte noĭ[1], maĭ multe ipotese. N'am putea primi pe aceia că scrisoarea luĭ Nicolae Mavrocordat despre împrejurările din 1711 era o pagină de istorie pe care o destina publicității și nicĭ că spusele luĭ Hope despre Mavrogheni sînt toate adevărate.

E inutil să se maĭ laude buna ediție a textuluĭ. Traducerea e foarte îngrijit făcută.

Nu putem dori îndestul o cît maĭ grabnică publicare a Croniceĭ întregĭ, menită să aducă istoriografieĭ cele maĭ marĭ foloase.

N. Iorga.

* * *

Gh. Zagoriț, *Tîrguri și orașe între Buzău, Tîrgoviște și București*, Bucureștĭ 1915.

În această frumoasă lucrare de istorie, ajutată de geografia istorică, se înfățișează trecutul tîrgurilor din părțile Prahoveĭ și Săcuienilor. Întăiŭ Tîrgșorul saŭ Tîrgul-Noŭ (făcut de Mircea, și în condițiile arătate, prin ipotesă? Nu credem că Tîrgșor e prin opositie cu Tîrgoviște). Din Condica Brîncovenească se aduc știrĭ noŭă cu privire la această așezare prin 1700; am fi bucuroși să cunoaștem ce zice „piatra de mormînt a luĭ Tudoran Postelnicul, din vremea luĭ Pătrașco Voevod, tatăl luĭ Mihaĭ Viteazul“, pe care „a ridicat-o“ autorul (p. 15). Negoieștiĭ și Popeștiĭ, leagăne de boierĭ și Domnĭ, eraŭ ca mahalalele Tîrgșoruluĭ și s'ar fi confundat cu dînsul dacă el ar fi rămas. Biserica maĭ veche exista încă supt Vlad Călugărul (p. 19, nota 4).

[1] Scurta expunere a Domnilor și Lexiconul lor de dascălul Gheorghe Papadopol; p. 19.

www.dacoromanica.ro

Ploieștiĭ sînt înfățișațĭ în cea maĭ mare parte a cărțiĭ. Nu Ploaie, ci Ploe trebuie să fi fost începătorul eponim (cf. Stoe, Coe, etc.). Material din Arhivele Statuluĭ și din Arhiva Primărieĭ Ploeștilor se întrebuințează aicĭ pentru întâiașĭ dată. D. Zagoriț amintește pe „Avrut din Ploeștĭ“ într'un act de la Petru-Vodă, tipărit de Cipariŭ, în „Arhiv“. După actul publicat de I. Moruzi, în „Spicuirĭ istorice din Prahova și fondarea orașuluĭ Ploeștĭ“, se arată întemeierea tîrguluĭ de Mihaĭ Viteazul pe un loc cumpărat de la moșneniĭ din Băicoiŭ și se extrag mărturiĭ contemporane din izvoare străine despre cele întîmplate atuncĭ în „oppidulum Ployest“ („Plouest“ e o greșeală de ediție în izvor). „Vama tîrguluĭ“ e pomenită numaĭ la 1671; Mihaĭ Cantacuzino voià să facă un al doilea tîrg pentru folosul mănăstiriĭ Sinaiĭ. Ploieștiĭ apar și în harta luĭ Constantin Cantacuzino Stolnicul (în note, pagina 36, autorul răspinge această atribuție, citînd titlul hărțiĭ; Prefața spune însă lămurit—p. 11 din ediția mea—: „l'autore di detta tavola fù il conte Constantino Cantacuzeno“; e decĭ clar). Nouă și foarte interesantă e partea de pe la 1770 încoace, cu luptele tîrgoveților contra încercăriĭ de a-ĭ *dărui*, după datina fanariotă, luĭ Ienachi Moruzi și cu trecătorul tîrg bulgăresc de la Slivina-Nouă (1830-8).

Gherghița e al treilea tîrg descris. Numele vine, nu de la o întemeietoare Gherghița, ci, precum Mărcuța vine de la Mărcuță (masculin) și Cernica de la Cernică, așa întemeietorul e aicĭ un Gherghiță (de la Gherghe). Menținem și acum părerea că „Novum Forum“ în care se afla Basarab-cel-bătrîn la 1476 e Gherghița, de oare ce el dă documente acolo, „în Girgiche“, în Ianuar și Februar din acelașĭ an; că Bucureștiĭ eraŭ la 1480 „cetate nouă“, cetate („grad“), nu tîrg, aceasta nu dovedește nimic. Ci, contra argumentațieĭ d-lor Lăpĕdatu și Zagoriț, Bucureștiĭ, cari suferiseră de pe urma cuceririĭ de Ștefan-cel-Mare și cari aŭ fost atacați și în 1476, aŭ trebuit să fie refăcuțĭ pe la 1480, iar *până atuncĭ*—și *de aceia*, Domniĭ aŭ fost siliți a-și căuta sălașul prin astfel de sate ridicate la rostul de tîrgurĭ: Gherghița, Floreștiĭ (cf. această carte, p. 50, nota 3). D. Zagoriț aduce un act inedit de la 1534, în care Domnul numește „orașul“ sĕŭ Gherghița. Se știe însemnătatea ce a avut-o Gherghița supt Mihaĭ Viteazul. Trebuia vorbit și de bisericile de aicĭ, ale căror pisaniĭ le-am dat în *Inscripții*, II. Știrĭ nouă urmăresc decadența tîrguluĭ până la satul de azĭ.

www.dacoromanica.ro

Cu aceste capitole se înpleticesc ştirĭ despre Filipeştĭ, Măgurenĭ, din care a vrut să facă tîrg, pe la 1770, Mihaĭ Cantacuzino Banul, trecut apoĭ ca general în Rusia (şi proiectul săŭ cade), Urlaţĭ, pe care Mihaĭ Cantacuzino cel vechiŭ, Spătarul, voià să-l ridice, puţin după ce, la 1711, oştile de „neutralitate“ ale Brîncoveanuluĭ poposiseră în „gura Urlaţilor“, Mizilul, desvoltat dintr'un „menzil“ de poştă, „zborul de la Valea Negovanilor“ (p. 57; până după 1700), Urziceniĭ (de pe la 1800, tîrg creat de emigraţĭ), Cîmpina (cu căpitanĭ de graniţă), Bucovul (cu boierĭ vechĭ), Vălenĭĭ-de-Munte, cu privire la care sînt multe de spus şi se vor spune la vreme (cf. deocamdată aicĭ, p. 77, nota 4).

Explicaţiĭ geografice nouă şi drepte, hărţĭ de o extremă îngrijire, datorite locotenentuluĭ G. Zagoriţ, cresc încă valoarea acesteĭ importante scrierĭ. **N. Iorga.**

* * *

J. Holland Rose, *The origine of the war,* Cambridge 1915.

D. Holland Rose ni spune multe lucrurĭ nouă. Că, la 1875, Bismarck, prins în lupta cu Papa, voià să atace Belgia, s'o „nimicească“, pentru că e „Guvernul central al catolicismuluĭ politic“; era gata să ofere o parte Olandeĭ şi o parte Francieĭ (ca să uite Alsacia şi Lorena); Anglia n'ar fi în stare să-şĭ apere Belgieniĭ (p. 5). Mama actualuluĭ Împărat ar fi oprit atuncĭ pe Bismarck (p. 6), căruia i se făcuseră şi înştiinţărĭ din partea Rusieĭ (p. 7). Tot aşa hotărîta declaraţie din 1873 a luĭ Bismarck contra coloniilor germane şi floteĭ, Germania neputînd fi „o Putere maritimă de prima ordine“ (p. 9); dar el fu silit a primi, la 1883, lozinca naţională, datorită supraplusuluĭ de producţie (era vorba de o aşezare în Transvaal, maĭ tărziŭ de una în Zanzibar). Gladstone însuşĭ şi Chamberlain „binecuvîntară“ noua politică de expansiune colonială a Germanieĭ (p. 19). Originală constatarea dependenţeĭ Germanilor de şef, nu de lege (p. 21 şi urm.). Frumoase caracterisărĭ ale ultimilor Hohenzollernĭ (despre Wilhelm al II-lea: „e o copilărie să-ţĭ baţĭ joc de un om ca acesta; să-l insulţĭ, e mult maĭ răŭ: datoria noastră este să-l înţelegem“; p. 28). Formula că, faţă de creşterea populaţieĭ Germanieĭ între 1871 şi 1913 de la 41.000.000 la 66.000.000, războiul actual e un noŭ capitol din *Völkerwanderung* (p. 49), poate fi admisă. Se notează expansiunea în Brasilia: s'aŭ trimis acolo de curînd

www.dacoromanica.ro

10.000 de cărți de școală germane" (p. 55). Foarte juste sînt aceste observații la p. 67: „De aceia trebuie să scoatem din mințile noastre părerea că sîntem în războiu mai ales cu un Guvern care și-a orbit supușii. Aceasta nu se potrivește cu faptele situației. Deci nu e o luptă cu o clasă militară dominantă, care poate fi răsturnată după puține înfrîngeri. *Sîntem în războiu cu o nație practic unită.* Înfrîngerea ar fi însemnat că problema poporației le ei ar trebui resolvită prin cea mai oribilă din toate metodele, depopulația". (O notă observă o împuținare a emigrației, deci poate și a nașterilor, în ultimii ani.) La 1911 Kiderlen-Wächter voia Marocul sud-vestic (p. 80). I se pare autorului că planul de a trimete trupe austro-germane prin Constantinopol la Suez, unde recunoaște o primejdie reală pentru Anglia, a fost zădărnicit numai prin slăbirea Turcilor în războiul cu Italienii și acela cu Balcanicii.

Se amintește că Bismarck ar fi voit să lase Metz Franciei în schimb pentru aproape un milion, ca să-și facă în apropiere o altă cetate (p. 93).

Să notăm aceste vorbe cuminți, la p. 96: „Dacă jurnaliștii din toate țerile ar învăța nevoia urgentă de a se stăpîni pe sine în vremuri de excitare generală, causa păcii ar progresa mult". Ori, la p. 112: „Spiritul în care o națiune se apropie de o problemă politică e mai important decît problema însăși". Despre peninsule spune că ele strîng ca niște buzunare tot ce li cade și că, Peninsula Balcanică întinzîndu-se la Nord mai mult decît altele, a și strîns mai mult — și mai felurit (p. 116).

N. I.

* * *

I. D. Protopopescu, *Germania și rezbelul european*, 1915.

Carte de polemică politică în sens antigerman. Multe observații de istorie juste despre sensul și rolul Prusiei. Expunerea are o strînsă legătură logică. Autorul admite „premeditarea" germană pentru lovitura din Iulie 1914 (p. 19). Foarte bună osebire între „motivele de ordin material" și „motivele de ordin psihic". În acestea din urmă se întrebuințează, probabil indirect, toate scrierile capitale care cuprind teoria „imperialismului" și se adaug și mărturisiri germane ca acelea pe care le-a strîns de curînd fostul deputat alsacian Wetterlé. La urmă, prognosticuri

www.dacoromanica.ro

asupra resultatului probabil. Autorul, care s'a ocupat cu probleme economice, tratează competent cele ce vor urmà în acest domeniu („războiul nu va putea trece peste un an și jumătate, de oare ce popoarele beligerante vor ajunge să-și epuiseze ultimele reserve în oameni și bani“ p. 75; pentru Franța, un an costă 230 de miliarde, „aproape întreaga bogăție a Franciei“; „forța de producție a Statelor beligerante s'ar micșora cu trei miliarde de franci pe an“, o „înnapoiere din punct de vedere economic cu treizeci de ani“; p. 78). Aprobăm cu toată puterea propoziția întâiu din încheiere: „Germanii au făcut o mare eroare transpunînd pe terenul militar lupta pe care o duceau economicește pentru cucerirea Europei. Ei ar fi ajuns pe cale pașnică la aceleași resultate materiale pe care le-ar fi acordat o victorie definitivă asupra aliaților... Ea va fi nevoită să lichideze toată aventura aceasta printr'un sold debitor destul de important. Piețele francese, englese și ruseștî îi vor fi închise pentru un timp foarte lung.“ D. Protopopescu vorbește de debușeul neutrilor: dar cîți vor rămînea până la sfîrșit? Și cine nu se va teme, chiar din aceștia, după demascarea în ce privește scopurile ce se ascundeau supt pașnica penetrație economică și culturală?

Nu numai că aceasta e cea mai bună carte de cugetare politică asupra războiului scrisă la noi, dar se așează chiar între cele mai bune, pe care, oriunde, le-a produs această calamitate mondială. E regretabil că prostia și spiritul de clică au putut s'a înnăbușe.

N. Iorga.

* * *

Al. T. Dumitrescu, *„Trîmbița românească“, manifest public, etc., compus în versuri și tipărit la 1769 de Ienăchiță Văcărescu* (din „Analele Academiei Romîne“), București 1914.

D. Dumitrescu nu dă o probă fototipică după această tipăritură, semnalată de d. I. Bianu. Faptul că poemul e alcătuit din terține, că autorul se pare a fi un boier, „de viță românească“, îl face a crede că proclamația versificată s'ar fi răspîndit la 1769 în folosul Rușilor și că autorul ar fi Ienăchiță Văcărescu. Aceasta-l îndeamnă să-i mai atribuie două bucăți, a căror factură inferioară înlătură însă această atribuție.

„Trîmbița Românească“ ea însăși nu poate fi a lui. Vistierul

www.dacoromanica.ro

muntean nu s'ar fi plîns de birurile unuĭ regim pe care-l atacă în totalitatea luĭ autorul. N'ar fi scris arhon Ienachi versurĭ ca acestea:

De-am rămas numaĭ cu-o vacă,
Birul tot maĭ răŭ ne seacă,
Gata sîntem a peri...

Nicĭ n'ar fi atacat:

.....Poarta, star'ar pustie
Cu pîrdalnicul haraciŭ...

El n'ar fi crezut că am avut la început „Craĭ" în frunte. Şi maĭ ales acela care, în „Istoria Împăraţilor Otomanĭ", scrisă după 1790, înfăţişa supunerea Ţerii-Româneştĭ ca întîmplată supt Vlad Ţepeş, Sultan fiind Mohammed al II-lea şi-ĭ înşira condiţiile, între care aceia de a plăti un tribut anual de „taleri cinsprezece miĭ (precum am auzit)" (Papiu, *Tesaur,* II, p. 255), nu putea spune, în poema tipărită cu douăzecĭ de anĭ înnainte, că închinarea s'a făcut de Mircea-cel-Bătrîn (de şi aflăm şi aicĭ: „dupre cum aŭ auzit"), fiind Sultan „viteazul Baghiazit", cu condiţie de a da „treĭ miĭ banĭ de aramă". „Lupta de pe cîmpul Ialomiţeĭ" e necunoscută istoriculuĭ, care ştie de un atac la Severin şi unul la Giurgiu. Văcărescu n'ar fi exagerat de sigur biruinţa în defensivă a Romînilor, prefăcînd-o în „goană" după „lighioană", pănă la Adrianopol. Actul de închinare al luĭ Laiotă nu se află în „Istoria Împăraţilor Otomanĭ", cum nu se află nicĭ izbînzile luĭ Ţepeş, confundat de poet cu acelaşĭ Laiot.

Bucata se găseşte între versurile luĭ Naum Rîmniceanu şi nu e niciun motiv să-ĭ răpim acestuia meritul—dubios—de a fi alcătuit o asemenea jălanie, care corespunde absolut mentalităţiĭ luĭ. Cel mult, deosebirĭ între manuscriptul luĭ, *care ar fi inferior*, dar după ediţia Erbiceanu, şi tipăritura corectă ne pot face să bănuim un alt autor de aceiaşĭ treaptă şi de aceiaşĭ teapă.

V., de alminterea, cartea noastră *Istoria literaturiĭ romîne în secolul al XVIII-lea,* II, p. 348 şi urm. **N. Iorga.**

* * *

C. I. Băicoianu, *Dunărea, privire istorică, economică şi politică,* cu o prefaţă de Vintilă I. Brătianu, Bucureştĭ 1915.

În prefaţa sa, d. Vintilă Brătianu aminteşte drepturile asupra Dunăriĭ, la care stăpînim 1.300 de chilometri de ţerm, din cari 490 de o parte şi de alta, pe care ni le-am cîştigat, între altele, şi

www.dacoromanica.ro

„prin lucrările făcute fără nicĭo despăgubire în şenalul fluviuluĭ de la Severin în jos, pe o lungime de aproape 800 de chilometri“ (p. 5), datoria de „utilisare cît maĭ rodnică a Dunăriĭ“ (p. 6), de regularisare a rîurilor, de creare a uneĭ „navigaţiĭ interioare“ şi face o aspră critică regimuluĭ unguresc de la Porţile-de-fier — cu posesiunea cărora se lăuda pe la 1420 Mihail-Vodă, fiul luĭ Mircea (v. aicĭ, p. 155), „piedecă maĭ puternică decît toate stîncile pe care lucrările tehnice ale Ungurilor căutaseră să le înlăture“, arătîndu-se apoĭ că Austro-Ungaria a căutat dominaţia pe o apă pe care n'o poate întrebuinţa de fapt.

Pe maĭ mult de 150 de paginĭ d. Băicoianu tratează apoĭ despre regimul la care aŭ fost supuse rîurile, despre valoarea economică a Dunăriĭ (Sesostris n'a fost la gurile Dunăriĭ, p. 29; în loc de „Bolusbacz“ cetește, p. 30, Golubaţ; Genovesiĭ n'aŭ pătruns pe Dunăre şi Calafatul n'are legătură cu eĭ; Transilvania n'a fost paşalîc, ci numaĭ Buda cu părţile panonice; cetește „res communis“, în loc de „res communae“; la p. 34, în loc de: „convenite între Vladislav... şi Mircea“, *„date* de Vladislav şi Mircea“). Capitolele următoare presintă Austria la Dunăre în veacul al XIX-lea, regimul tratatuluĭ din Paris, chestia comisiilor europeană şi riverană, schimbările după 1871 şi 1878, crisa dunăreană din 1883 şi starea de lucruri actuală. Urmează o mare culegere de documente. O curagioasă critică a abusurilor ce se fac cu Comisiunea Dunăreană, care „nu recunoaşte autoritatea teritorială a portuluĭ“ şi n'are ea însăşĭ mijloace de constrîngere (p. 113). O altă puternică protestare (p. 118 şi urm.) priveşte regimul unguresc la Porţile-de-fier.

Amintim pe lîngă această carte nouă calda expunere plină de vederĭ largĭ a luĭ M. Kogălniceanu (*Chestiunea Dunării*), adîncitul studiu de drept internaţional al d-luĭ D. Gusti şi — să ni fie permis — cărticica noastră: „A cuĭ e Dunărea?“. **N. Iorga.**

* * *

Alexandru A. Vasilescu, *Urmaşiĭ luĭ Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Ţepeş (1418-56) I. De la moartea luĭ Mircea-cel-Bătrîn până la Vlad Dracul (1418-1437),* (extras din „Revista pentru istorie, arheologie şi filologie“, XV), Bucureştĭ 1915.

D. Alexandru A. Vasilescu urmează exemplul d-luĭ Minea (v. nl. 1) dînd publicităţiĭ notele sale de arhivar şi lucrărĭ de seminariu universitar.

www.dacoromanica.ro

Sînt și noutăți în aceste cîteva pagini. Insistînd asupra asocierii la tron a lui Mihail de tatăl său Mircea (p. 6 și urm.), cu dovezi din acte și chiar inscripții cunoscute, se aduc înnainte și altele necunoscute, între care hrisovul pentru Cozia și Cotmeana în care Mihail apare ca Domn „din mila lui Dumnezeu și cu voia părinteluĭ său“ (p. 8). Ar fi meritat discuție acea mențiune din catalogul documentar al lui Constantin Cantacuzino (c. 1690) care-i dă titlul de Domn „și până la Poarta de Fier și până la Marea Neagră“ (p. 9). Se amintesc ceĭ doĭ fiĭ aĭ lui Mihail, Radul și Mihail, după documente (p. 14, nota 12; cf. p. 18, nota 10). Observațiĭ bune de cronologie (v. p. 45) nu lipsesc.

Nu vom crede însă că *îngroparea* lui Mircea-cel-Bătrîn s'a făcut la a doua dată de lună însemnată în analele sîrbești pentru moartea lui (p. 6, nota), nici că a fost o alegere formală a urmașului său Mihail (p. 8), nici că marea expediție de supunere a Țeriĭ-Românești de Mohammed I-iŭ s'a făcut la 1419, nu 1417 (cf. Iorga, *Gesch. des osmanischen Reiches*, I, p. 375; autorul se ține la Hammer). Cercetător tînăr, d. Vasilescu nu dă totdeauna identificarea („Zagure“ de la p. 27 e „domnul Zagoreĭ“, un pretendent bulgar; „Holubecz“ de la p. 34 e Golubaț; nu „un vițel“—p. 42—, ci un cal tînăr se făcea dar, după datină, de Romînĭ la schimbările de stăpînire).

Și mă întreb și cu acest prilej: a venit oare vremea expunerilor pragmatice complecte sau fiecare trebuie să aducă numaĭ partea sa nouă[1]?

N. Iorga.

* * *

N. Bănescu, *Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu* (în „Analele Academieĭ Romîne“ pe 1915).

Frumoasă monografie închinată harniculuĭ dascăl craiovean din aniĭ 1830-40. Se întrebuințează inedite păstrate de fiul său, inginer. Familia e romănățeană, din Pleșoiŭ, dar se așează la Cerneți (se aliè maĭ tărziŭ și cu Brătieniĭ). Grigore e născut pe la 1808, se însoară la 23 de anĭ cu o elevă a sa, fată de 13 anĭ, din București, care-ĭ aduce și o însemnată zestre. Învață și ingineria, după tradițiile luĭ Lazăr. Își caută moșia la Pleșoiŭ

[1] Nouă ar fi o întăie Domnie a luĭ Vlad Țepeș (1447-8), pe care o anunță autorul. Să vedem însă cum va dovedi-o.

www.dacoromanica.ro

și cumpără și imobile. E făcut Pitar la 1839, apoĭ, de Știrbeĭ-Vodă, Serdar. Moare la 26 Ianuar 1857.

Ca scriitor începe, cum se știe, prin traduceri, la 1829. Cam tot de pe atunci e, lîngă Florian Aaron, profesor la Craiova, la „Maica Precesta“ („Madona Dudu“). De și doria să între în oaste, se mulțămește, la 1833, cu locul de la Cerneți (asupra școliĭ de aicĭ, lămuririle nouă, dorite de d. Bănescu, în ale mele „Documente oltene“, Bucureștĭ 1915; d-sa cunoaște și pe dascălul grecesc de la Orșova, în 1834, Candidachi). Cu toată porunca domnească de a-l scoate, în urma uneĭ demisiĭ „necuviincioase“, comitetul școlar local îl păstrează. El se retrage însă, pentru „patima pieptuluĭ“, la 1836. Urmașul săŭ e Ioan Trifon-Maiorescu.

Restul lucrăriĭ, maĭ puțin noŭ, se ocupă de traducerile și prelucrările dascăluluĭ.

Cîteva documente și stampe (un portret de G. Leca) împodobesc lucrarea.

N. Iorga.

* * *

Dr. Ștefan Rudnyckyj, *Ucraina și poporul ucrain*, Viena 1914.

Ni se trimete din Viena în ediție românească această broșură a docentuluĭ de geografie de la Universitatea din Lemberg. Se acordă „teritoriuluĭ național ucrain“ o întindere „odată și jumătate maĭ mare decît Germania de azĭ“ și, fără sfială, ni se spune că întră în el și o parte a Basarabieĭ, „de spre Sulina și orașul Ismail pănă la orașul Akkerman (Cetatea Albă !) apoĭ de-a lungul Nistruluĭ pe lîngă Orgiejiew (Orheiul !) și Bielzy (Bălțĭ!) pănă la Nouăsuliță *(sic)*“, concedînd doar în Bucovina granița Prutuluĭ. Se afirmă că „Ucrainiĭ“,—30 de milioane,—ca să nu li se zică „Ruși“ de niciun fel, sînt o națiune slavă proprie, *absolut independentă*, ca și Ruși, Cehiĭ, Bulgariĭ, etc.“. Se schițează istoria Chievuluĭ și a Cazacilor. Se caută a se fixà și caracterele antropologice „ale *rasei*“ (p. 11 !). Se pomenesc scriitoriĭ rutenĭ. Gîlceava cu Muscaliĭ e expusă la sfîrșit.

E una din cărțile acelea care, de și iscălite de profesioniști, trebuie luate în mînă numaĭ cu cea maĭ mare precauțiune.

E interesant cum domniĭ de la Viena aŭ pus nume românești pe hartă, în Ardeal.

N. Iorga.

* * *

www.dacoromanica.ro

Les Allemands destructeurs de cathédrales et de trésors du passé, Paris, Hachette, 1915.

Un număr de scriitorĭ, artiștĭ și oamenĭ politicĭ francesĭ trimet această carte lumiĭ întregĭ pentru a se plînge de groaznica faptă rea pe care aŭ săvîrșit-o armatele germane distrugînd la Rheims, la Arras și aiurea în Franța monumente de artă superioară pe lîngă care trecuseră fără a le atinge sălbatecele horde ale năvălirilor și ceĭ maĭ aprigĭ căpitanĭ de bande aĭ evuluĭ mediu. Fototipiile îngrijite cresc impresia, zdrobitoare pentru suflet, a incalificabiluluĭ vandalism. Minunatele figurĭ de îngerĭ de la întrarea catedraleĭ de la Rheims aŭ dispărut pentru totdeauna. Primăria de la Arras e o ruină. Să maĭ amintim Ypres, din care n'a maĭ rămas astăzĭ o singură piatră! Aceĭ cari-șĭ închipuie că istoria nu va vorbi la ceasul eĭ despre aceste lucrurĭ, căutînd pe vinovațĭ unul cîte unul pentru a-ĭ înfiera înnaintea veacurilor, se înșeală amar. **N. Iorga.**

* * *

C. Moisil, *Peceți* (în „Creșterea colecțiunilor Academieĭ Romîne", 1914).

D. Moisil descrie pentru întâiașĭ dată splendidele cutiĭ metalice de peceți — care ar trebui înfățișate cît maĭ răpede, cu toată îngrijirea — pe care le posedă Biblioteca Academieĭ Romîne. Între ele aceia a luĭ Alexandru Voevod, care e, de sigur, Aldea, fiindcă desemnurile sînt săpate suptțire în adînc, cum se vede și la vechile inscripțiĭ pe piatră (d. ex. a luĭ Nicolae Alexandru Voevod în Mănăstirea Cîmpulunguluĭ): actul de care fusese legat privia o mănăstire a Schimbăriĭ la Față care e acea de la Muntele Sinaĭ. Altul e de la „Petru Voevod și Domn al Țeriĭ-Românești", adecă Radu Paisie. Un al treilea de la Petru Șchiopul: el e important și pentru că dă și data închinăriĭ (18 Februar 7083). La 7153 (1644-5) însă și Mateĭ Basarab face o danie aceleiașĭ mănăstirĭ de la Sinai. Probabil că aceiașĭ origine o aŭ cutiile ce poartă numele luĭ Grigore Ghica, Domn al Moldoveĭ (credem că e Grigore Mateĭ).

Din punctul de vedere al arteĭ ar fi foarte mult de spus cu privire la aceste lucrărĭ, în care se văd și figurĭ făcute cu un meșteșug superior și o mare cunoaștere a tehniceĭ [1].

N. Iorga.

[1] Pentru o cutie analogă de la Grigore-Vodă Munteanul (Grigorașco), și ea păstrată la Academia Romînă, vezĭ ediția ce am dat din Cronica luĭ Constantin Căpitanul, p. 154, nota 1.

www.dacoromanica.ro

D. Furtună, *Ion Creangă, cuvinte și mărturii cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea sa,* în „Biblioteca pentru toți", București 1915.

Știri nouă despre Creangă după corespondența cu fiul său, păstrată la Academia Romînă. Sînt și scrisori inedite ale lui și către el. În altă parte se studiază epoca diaconiei lui (la 19 Decembre 1859 cere „cliricul" a fi făcut diacon; Ghenadie Șendrea-l sfințește la Sf. Paraschiva din Tîrgu-Frumos, în aceiași lună). „Relele purtări" (împușcare în curtea bisericii, etc.) încep la 1868. La 1871 e acusat că și-a tăiat părul și a mers la teatru: e „suspendat de serviciu". E „oprit cu lucrarea diaconiei pentru totdeauna" în Septembre, cînd era acum și „profesor". Fu scos și de aicî. El se îmbracă în haine civile și iea brevet pentru debit de tutun! Peste un an e dat din nou în judecată și a doua oară exclus. Ca pricini a prigonirii, el însuși arată „spiritul de modestie, independență, sinceritate, onestitate, francheță, curajul opiniunilor și fermitatea de caracter" (p. 57), dar „nu se poate ajuta decît cu lacrimi și rugi îndreptate către Ceriu" (p. 58). Între cei ce-i admit osînda nu e Filaret Scriban, dar Melhisedec este. **N. I.**

* * *

A. Metroniu, *Dl. Dobrogeanu-Gherea și imperativul nostru național, replică la broșura: Războiu saŭ neutralitate.* București 1915.

O carte de logică opusă unei colecții de sofisme, o carte de sănătate opusă uneia care caută să întețească boala din organismul nostru național, o carte a filosofiei de azi. Stilul e violent.

Curioasă e apreciarea entusiastă a operei lui N. Densușianu (p. IX). **N. I.**

* * *

Alex. Lăpădatu, *Mihaĭ-Vodă Viteazul,* în biblioteca „Steaua", București 1915.

O bună prelucrare populară, foarte limpede și exactă, care se razimă pentru partea din urmă pe studiul de izvoare al autorului însuși. Se încheie cu calde urări pentru viitor. Merită o largă răspîndire. **I.**

* * *

N. Bănescu, *Die Entwickelung des griechischen Futurums von der frühbyzantinischen Zeit bis zur Gegenwart,* București 1915.

E o lucrare care interesează și pe istorici prin folosul ei pentru

www.dacoromanica.ro

critica textelor, urmărind noile forme de viitor grecesc, cu o admirabilă răbdare, prin *toată literatura bizantină, în special prin cea istorică.* Ea face cea mai mare onoare scriitoruluĭ.

N. Iorga.

† Paul Viollet.

Pe lîngă nenumăratele pierderĭ ce încearcă istoriografia francesă din causa actualuluĭ războiŭ, avem de înregistrat și pe aceia a luĭ Paul Viollet, produsă de vîrsta înnaintată, la care însă a contribuit în anumită măsură și acest flagel mondial.

S'a stins la 22 Novembre 1914. Născut la 24 Octombre 1840, în Tours. Cursurile, la vestita „École des Chartes", le-a făcut alături de Gaston Paris. Numit secretar și arhivist al orașuluĭ săŭ natal, fu chemat mai tărziŭ la Arhivele Naționale, unde lucră 10 anĭ (1866-76). Trecu apoĭ ca bibliotecar și arhivist la Facultatea de Drept din Paris, unde rămase pănă la sfîrșitul vieții sale. El concentră adîncile sale cercetărĭ asupra compilațieĭ juridice, ce poartă numele de „Établissements de Saint-Louis".

Ales în 1887 membru al Academieĭ de Inscripțiĭ din Paris, iar mai tărziŭ și membru corespondent al Academieĭ Imperiale de Științe din Petersburg, cartea sa: „Précis de l'histoire du droit français" (2 vol., 1884-86), care apăru în 1893, supt titlul de „Droit privé et sources; Histoire du droit civil français, avec des notions de droit canonique", însoțită de o bogată bibliografie, îl făcu să fie numit profesor de Drept civil și canonic la școala „des Chartes", în locul luĭ Ad. Tardif.

Mai ales, din scrierile luĭ, multe la număr, „Histoire des institutions politiques et administratives de la France" (1890-1903) rămîne clasică.

Suflet generos, el a înființat „Societatea pentru protecția indigenilor" din coloniile Francieĭ.

T. G. B.

CRONICĂ.

În „Revue historique" tomul CXVII, Septembre-Octombre 1914, d. L. Bréhier, cunoscut prin lucrările sale asupra Bizanțuluĭ, în lunga-ĭ cronică se ocupă și de cîteva lucrărĭ ale istoricilor noștri.

www.dacoromanica.ro

Se amintesc contribuțiile d-luĭ Bănescu, „Deux poètes byzantins du XIII-e siècle“ și „Un poème grec vulgaire relatif à Pierre le Boiteux de Valachie“. Nu se uită de asemenea comunicarea făcută de d. N. Iorga la congresul de studiĭ istorice ținut în Londra: „La survivance byzantine dans les pays roumains“. Pe de altă parte se afirmă încă odată contribuția ce a adus d. Iorga prin ale sale „Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV-e siècle“, alăturea de lucrările domnilor Diehl, Bréhier, Rambaud, Schlumberger, Delaville Le Roulx, în risipirea caracteruluĭ fabulos al cruciatelor. Și învățatul rus A. Vasiliev, în lucrarea sa „Călătoria luĭ Manuil Paleologul în Apus, 1399-1402“, a utilisat cu folos colecția. Un loc însemnat se face lucrăriĭ d-luĭ O. Tafrali: „Thessalonique au XIV-e siècle“, Paris 1913. Însemnăm conclusiile: „din această scurtă analisă, se vede interesul de primul rang ce-l presintă lucrarea d-luĭ T., atît pentru istoria instituțiilor bizantine, cît și pentru aceia a mișcărilor religioase, intelectuale, sociale, atît de incomplect cunoscute până acum și care aŭ agitat țerile balcanice în secolul al XIV-lea“.

Analisînd a doua lucrare a aceluiașĭ autor, „Topographie de Thessalonique“, Paris 1913, d. Bréhier zice: „d. T., întreprinzînd explorarea metodică a zidurilor și monumentelor Tesaloniculuĭ, a adus serviciĭ științeĭ. Cu toate cercetările făcute asupra acestuĭ oraș, el a reînnoit în întregime subiectul său.“ Se maĭ amintește, în sfîrșit, o a treia lucrare a d-luĭ Tafrali, „Mélanges d'archéologie et d'épigraphie byzantines“, asupra căreia vorbind Van de Vorst, în „Analecta Bollandiana“ XXXIII, fasc. I, Bruxelles, 1914, găsește că „textul miraculelor Sf. Dimitrie ar fi putut fi maĭ corect din punct de vedere al accentuațieĭ“. În acelașĭ număr al revisteĭ eruditilor clericĭ, Joseph Mansion are un articol intitulat „Originile creștinismuluĭ la Goți“. Poate fi utilisat cu mult folos, maĭ ales din causa bogateĭ bibliografiĭ ce-l însoțește.

În „Revue historique“, Ianuar-Februar 1915, d. Em. Haumant tratează despre „Originile libertățiĭ sîrbeștĭ după „Memoriile protopopuluĭ Matia Nenadovicĭ“. E o expunere clară, ce se cetește cu deosebită plăcere.

*

O revistă francesă istorică bine apreciată este și „La Revue

www.dacoromanica.ro

des études napoléoniennes". Directorul ei e d. Driault, cunoscut prin lucrările sale de politică generală, cît și prin colaborarea sa la diferite scrieri didactice cu acel ce a fost Gabriel Monod, el însuși elevul și următorul lui Michelet.

Revista apare de la 1-iŭ Ianuar 1912 și are de scop a studia epoca napoleoniană: primul și al doilea Imperiu. Conducătorul crede că istoria interioară a acestei epoci n'a fost făcută, că istoria literară și a artei, cu caractere absolut particulare, e răŭ cunoscută, și chiar istoria militară, cu toată frumusețea talentului lui Thiers, e de refăcut.

Revista ne interesează și pe noi prin materialul ce publică d. N. Iorga, care a dat în colecție un articol intitulat: „Un témoin roumain de la translation des cendres de Napoléon I",—e vorba de Codru Drăgușanu,—și un altul asupra studiilor napoleoniene la noi, iar pentru un număr viitor a anunțat „Napoleon al III-lea și țerile noastre". Pe lîngă acestea, în cei trei ani trecuți, s'aŭ mai publicat lucrări ce ne interesează direct. E vorba de anul 1812. D. Sîrghie Goriainov, directorul Arhivelor Imperiale ruseștĭ și cunoscut în special prin lucrările sale asupra Bosforuluĭ, publică, odată cu documentele ruseștĭ asupra anuluĭ critic, două scrisori ale lui Ciceagov, din Bucureștĭ, Maiŭ 1812. Credem nemerit a reproduce pasagiile ce ne privesc. Ele aruncă oarecare lumină nouă asupra situației în principatele noastre. Scrisorile sînt adresate Țaruluĭ Alexandru I-iŭ.

„Les arrérages du gouvernement de la Valachie sont aussi grands et, quoi que je fasse pour les faire rentrer, je doute de pouvoir y parvenir, à cause de l'épuisement et du désordre dans lequel la partie administrative est plongée ici".....

„Mon travail est commencé sur Ali-Pacha, par l'intermédiaire du Métropolitain Ignace, qu'on allait m'enlever, et qui vient de recevoir un envoyé d'Ali-Pacha, que j'ai fait repartir avec quelques questions sur ses projets et les services que nous pouvons attendre de lui. Il désire aussi que nous fassions la paix avec les Turcs, car il serait plus à même de nous aider alors." Cercînd să contrabalanțeze promisiunile francese făcute Turcilor, el continuă: *„...Et, dans le cas, je demande si Votre Majesté veut que la partie de la Moldavie acquise par ce traité de paix soit offerte en récompense de l'alliance intime et sincère qu'on va leur proposer...* Je n'entretiendrai pas Votre Majesté de tout ce qui regarde l'ad-

www.dacoromanica.ro

ministration civile de ces deux Principautés, espérant d'en sortir sous peu de temps. Je crois qu'il est inutile de revenir sur le passé. Ce qui est certain, c'est qu'il ne serait guère possible de faire plus de mal à un pays qu'il n'en a été fait à celui-ci pendant les cinq ou six années de notre séjour." Cerînd ajutoare materiale, el zice că fără ele „il sera impossible de rien entreprendre, à moins de s'exposer aux plus grands inconvénients, surtout dans des pays où l'on ne demande et n'attend que de l'argent et où il est le seul mobile de tout ce qui doit se faire".

În a doua scrisoare: „Je m'attends à quelques réclamations de la part des plénipotentiaires relativement à l'organisation des troupes en Moldavie et Valachie, ce que je prétends faire comme une mesure qui, étant la base du traité, sans laquelle la paix ne saurait exister, elle ne s'oppose nullement à la bonne intelligence que nous désirons rétablir et qui dépend absolument d'eux... *Les troupes de ce pays seront formées à peu près comme les pandours l'ont été déjà, et il y aura aussi des volontaires. Plusieurs Valaques témoignent leur bonne disposition à cet égard et promettent de coopérer de toutes les manières, même par leur exemple. Dans quelques semaines il y aura plusieurs milliers de rassemblés, qui serviront à faire la garde et ensuite à défendre le pays, mais toujours avec un tiers des nôtres et sans sortir de chez eux*" [1]...

D. Driault anunță de asemenea publicarea cîtorva corespondențe inedite, ca aceia a luĭ Reinhard (misiunea în Vestfalia) a luĭ Saint-Marsan (misiunea la Berlin), cît și aceia a generaluluĭ Sébastiani, fost ambasador frances la Constantinopol [2].

În numărul de pe Septembre-Octombre 1914, d. Albert Malet, unul din tinerii istoricĭ aĭ Francieĭ, profesor la liceul Louis-le-Grand din Paris, are un studiu cu privire la candidatura Hohenzollernilor la tronul Spanieĭ, în care, complectînd articolul d-luĭ Hesselbarth, utilisează, arătînd tot odată importanța lor, „Memoriile Regeluĭ Carol". **T. G. Bulat.**

* * *

[1] Nl. din Mart 1912, p. 291 și urm.

[2] Vom comunica, la timp, d-luĭ Driault o scrisoare a luĭ păstrată în Biblioteca Academieĭ Romîne. — *N. I.*

www.dacoromanica.ro

În „Monografia parohiei Brusturoasa (Bacău)“ de preotul Gh. Hanganu (Bacău 1915), menţiunea unei cetăţi în hotarul Ardealului (p. 15). „Muntele numit Apa-Hauşului“, e cunoscut prin diplome de Domni moldoveni despre care vom vorbi aiurea .(„Ciugheş“ e acolo „Chişchiş-Jiroş“). Un negustor din 1856 a făcut biserica din Palanca. Satele vecine se chiamă Cuchiniş (Kökényes, Porumbrele), Agăş (ung.: Rămuriş). Biserica din Cotumba e făcută de Păharnicul Grigore Crupenschi la 7274 (1766) (nu 7279= 1771). Cartea „Mologhi“ e „Antologhiu“: a dat-o tot Crupenschi (p. 24). Sînt însemnări de la un stareţ Pahomie, care dă pe o Evanghelie, supt Mateiu-Vodă Ghica, „trei galbeni de căte trei lei“. Pahomie era „nacealnic şi stareţ la Sfînta Troiţă din Dărmăneşti-Lapuş“.

El mai cumpără o samă de cărţi, al căror loc de origine e interesant: de la Bucureşti, Mărgăritul cu 7 lei, Molitvenicul cu aceiaşi sumă, Liturghia cu 4 lei, cu 3 lei Psaltirea, „de la Rîmnicul-Sărat“; un Ceaslov de Rădăuţi costă 7 lei, o Pravilă de Iaşi 2. Şi Pahomie arată bucuros că le-a dat la biserica Dărmăneştilor pe toate aceste cărţi „româneşti“ (pp. 24-5).

Lucrări aşa de modeste şi fără pretenţie încă pot aduce contribuţii apreciabile la cunoaşterea trecutului nostru cultural.

* * *

În n-l 93 din „Romînul“ de la Arad, păr. I. Lupaş dă ştiri nouă despre Radu Tempea, director al şcolilor ortodoxe româneşti din Ardeal şi autorul unei cunoscute şi preţuite Gramatici, tipărită în 1797. Se destăinuiesc neînţelegerile lui cu vicariul Ioan Popovici de Hondol, caracterisat ca „om foarte mărgenit şi răutăcios“. În schimb, generalul-comandant Mitrowsky, care avuse supt ordinele sale mai mult timp pe Austriecii ocupatori ai Ţerii-Româneşti, îi laudă „cultura escelentă, ştiinţa de limbi“ şi serviciile aduse prin cuvîntări ţinute recruţilor şi în acel războiu terminat prin pacea de la Sistov (1791). Secuiul Samuil Andrad, glorificatorul întemeierii legiunii româneşti de grăniceri, cîntă în latineşte pe acest descendent al Romanilor care e „Rudolphus Tempiano“. În sfîrşit îl vedem aducînd porumb de la noi pentru hrana satelor lipsite în timpul greului războiu cu Francesii. Se

www.dacoromanica.ro

amintește și iubirea-i pentru musică, adeverită de Petru Maior el însuși. Se știe că i se oferise episcopia Aradului (c. 1814-5).

N. I.

* * *

În „Amvonul", XVIII, 1, păr. diacon Nicolae M. Popescu publică pisania de la biserica din cătunul Dîmbovicioara, com. Titu, făcută de Vistierul Iani Dîmboviceanu la 1746-7. Mențiune pe cărți a cutremurului din 1802, în care din crăpăturile pămîntului a ieșit „apă turbure, albă, și năsip, deosebit și păcură". Este o carte dată de episcopul de Rîmnic Climent și alta de urmașul său Grigorie (prin arhimandritul Dionisie Bălăcescu, ruda Dîmbovicenilor).

Mențiunea, la 1827, a unuĭ „capichehaie la Calafat" care primește *Propovedaniile* luĭ Petru Maior de la un negustor român, fruntaș, *cogiabașă* (nu „coțabaș") din Diiŭ (Vidin), chir Staicu (de sigur, nu „Titraicu").

Se vede ce importanță pot să aibă chiar și cele maĭ micĭ însemnărĭ de pe vechile cărțĭ bisericești. N. I.

* * *

De remarcat articolul bine informat al seminaristuluĭ N. Lăbușcă, în „Unirea" din Iași, prin care articol se arată de ce Ieremia Movilă a favorisat catolicismul fără a fi însuși catolic. I.

* * *

Note despre traducerea de dascălul Alexandru Polonul,—care e bine cunoscut—, supt auspiciile arhimandrituluĭ Ioan de Hurezĭ, a „Patericuluĭ" luĭ Petru Movilă, în revista „Miron Costin" pe Februar 1915. I.

*

Știrĭ despre preotul Antonio de Leonardis, geograf, care „zugrăvi cosmografia și Italia așa de sîrguincios, încît în Italia nu sînt lucrurĭ maĭ perfecte", pe la 1470-80, în *Nuovo archivio veneto*, no. 96, p. 373, nota 1. I.

*

În același nr., p. 437, se vede că în Mart 1486 Filip Callimachus, inspiratorul de maĭ tărziŭ al campanieĭ luĭ Ioan Albert contra Moldoveĭ, era la regele Boemieĭ.

Notița e de d. G. dalla Santa.

I.

www.dacoromanica.ro

A apărut n-l 6, anul al II-lea, pe luna Iunie 1915, din

BULLETIN DE L'INSTITUT

POUR

L'ETUDE DE L'EUROPE SUD-ORIENTALE

SUMARIŬ:

A. J. B. Wace et M. S. Thompson: The nomads ot the Balkans.

A apărut

Istoria războiuluĭ balcanic

de N. IORGA.

Prețul: Leĭ 3.50.

A apărut:

Notes et extraits

pour servir à

l'Histoire des croisades

au XV-e siècle,

publiés par

N. IORGA.

Quatrième série (1453—1476).

Prețul: Leĭ 5.00.

A apărut

ISTORIA COMERȚULUI ROMÂNESC

de N. IORGA.

VOLUMUL I-iŭ (până la 1700):

Drumurĭ, mărfurĭ, negustorĭ și orașe.

Lucrare scrisă din inițiativa și cu sprijinul d-luĭ

DIMITRIE HAGI-THEODORAKY.

Prețul: leĭ 3.50.

www.dacoromanica.ro

Tipografia „Neamul Românesc“, Vălenii-de-Munte.

www.dacoromanica.ro